

*Шердил ва
ўтиюрак йигитлар
миллат кўрки,
Ватан фахридир.*

Ислом КАРИМОВ

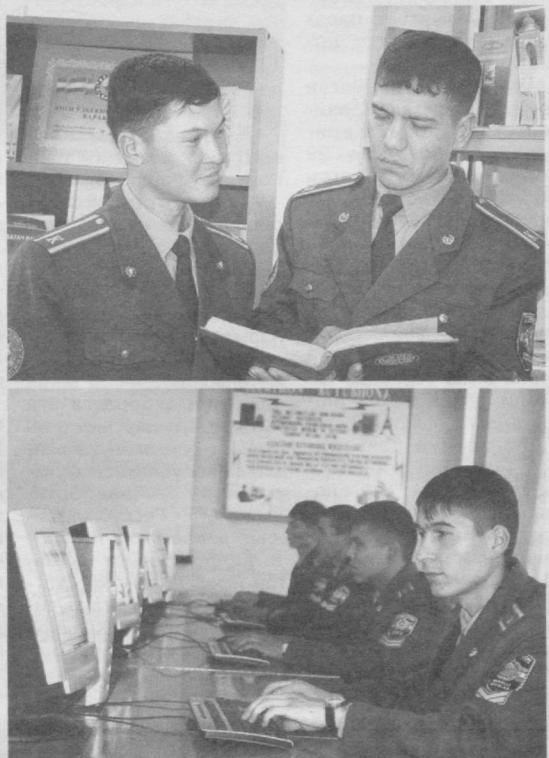

ENLIGHTENMENT

XALQ ZIYOLILARI GAZETASI

معرفت

1931-yildan chiqa boshlagan 2011-yil 12-yanvar, chorshanba № 4 (8341) ISSN 2010-6416

*14-yanvar – Vatan himoyachilari kuni***БИРИНЧИ БЎЛИШ МАСЪУЛИЯТИ**

Мамалакатимизда муҳтарам Президентимиз раҳнамолигида олиб борилётган ҳарбий ислоҳотлар самараси ўларо, бугун Ватанимиз сарҳадларининг дахлсизлигини, тинчлиги ва хавфсизлигини ҳар қандай хавфдан ҳимоя қула оладиган замонавий, куролланган ихчам ва ҳаракатчан миллӣ армия вужудга келди. Бунда ҳарбий бўлинмани бошқара оладиган юргита садоқатли командирлар, мураккаб тактик вазиятларда тез ва аниқ қарор қабул қила

оладиган, интеллектуал салоҳиятли ва кенг дунёкарашли офицер кадрларни тайёрлайдиган ҳарбий билим юртларининг ўрни бекиён. Бу борада Ташкент олий умумқўшин кўмондонлик билим юрти жамоаси томонидан кўлга киритилётган амалий натижалар, эришилаётган ютуклар эътиборга лойик.

(Давоми 3-бетда.)

**БИОМЕТРИК ПАСПОРТ
АФЗАЛЛИКЛАРИ ВА УНИ ЖОРИЙ ЭТИШ**

Президентимиз Ислом Каримовнинг шу йил 5 январда қабул қилинган «Ўзбекистон Республикасида паспорт тизимини такомиллаштиришга доир қўшичма чора-тадбирлар тўғрисида» ги фармонига мувофиқ мамлакатимизда 2015 йилинг охиригача паспортлаштиришнинг биометрик тизимиға тўлиқ ўтилади. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси хуздидаги давлат персоналлаштириш маркази директори Абдулаттор МАТКАРИМОВ ЎзА мухбирига умумъетифро этилган ҳалқаро стандартларга ҳавоб берадиган ушбу тизимининг афзалликлари, янги ҳужжатларни расмийлаштириш ва янги паспорт бериш жараёни қандай тартибда амалга оширилиши ҳақида сўзлаб берди.

— Ўзбекистон Республикаси фуқаросининг паспорти — бу мамлакатимиз ҳудудида ва ташқарисида унинг эгасининг фуқаролиги ва шахснинг тасдиқловчи асосий ҳужжат хисобланади, — дейди А.Маткариков. — Ҳар бир инсон учун бундай паспортга эга бўлиш ва мустақил Ватанинг фуқароси хисобланни

катта шарафдир. Ушбу ҳужжат фуқаронинг ўз мумлакати, ҳалқи тақдирига дахлдорлигининг рамзи ифодаси бўйича, у давлат ҳимоясида эканини кафолатлайди ва зиммасига Ўзбекистон Республикаси фуқароси деган юксак номга муносиб бўлишидек улкан масъулият юклайди.

Farmon va ijro

Мамлакатимиз жаҳон ҳамжамияtingeng teng ҳуқуқи аъзоси хисобланади ва ўзининг барча ҳалқаро мажбурийларига риоя қилиб келмоқда. 1944 йилда қабул қилинган Ҳалқаро фуқаро авиацияси тўғрисидаги Чикаго конвенцияси ва Ҳалқаро фуқаро авиацияси ташкилотининг (ИКАО) Монреаль Ассамблейсининг 2004 йилдаги резолюциясига мувофиқ ушбу ташкилот таркиби-

га кирувчи давлатларга ҳалқаро ҳаҷарининг шахсий биометрик параметрлари ва белгиланган маълумотлари ҳақида ахборот жамланган электрон чип хамда юқори ҳимоя даражасига эга шахсни тасдиқловчи ҳужжатлар жорий этилишини таъминлаш тавсия этилган.

— Биометрик паспортларни жорий қилишдан қандай мақсадлар кўзланган?

— Биометрик маълумотларга эга паспортлар ҳалқаро фуқаро аэронавигацияси хавфсизлигини таъминлаш, шахсни тасдиқловчи ҳужжатларнинг қалбакилаштиришга қарши ҳимоя даражасини ошириш, давлат чегарасидан ўтища шахсни тезкор ва аниқ идентификациялаш механизmlarini takomillashaishi, ҳалқаро авиацияшилар сифати ва са-марадорлигини янада яхшилаш, ушбу транспорт тури хизматларидан фойдаланувчи йўловчилар учун имкон қадар кулийликлар яратиш мақсадида жорий этилмоқда.

(Давоми 2-бетда.)

БИОМЕТРИК ПАСПОРТ АФЗАЛЛИКЛАРИ ВА УНИ ЖОРИЙ ЭТИШ

(Давоми. Боши 1-бетда.)

Айни пайтда юздан ортиқ мамлакатда замонавий ахборот технологиялари ёрдамида тайёрланган биометрик параметрлар жорий этилган.

ИКАО аъзоси бўлган мамлакатимизда Президентимиз Ислом Каримовнинг 2009 йил 23 июнда қабул килинган “Ўзбекистон Республикасида паспорт тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги фармонига мувофиқ халқаро стандарт ва талабларга жавоб берадиган бундай ҳужжатларни жорий этиш борасида тизими хамда изчил ишлар амалга оширилмоқда.

Давлатимиз раҳбарининг 2011 йил 5 январда қабул килинган “Ўзбекистон Республикасида паспорт тизимини такомиллаштириша доир кўшичма чора-тадбирлар тўғрисида”ги фармони билан Ўзбекистон Республикасида паспорт тизими тўғрисидаги Низом ва

Ўзбекистон Республикасининг фуқаролиги бўлмаган шахсларининг биометрик ҳаракатланиш ҳужжати тўғрисидаги Низом тасдиқланди. Уларда биометрик паспорт ва ҳужжатларни бериши билан боғлиқ барча жараёнлар кўзда тутилган.

Биометрик паспортнинг амалдаги паспортдан фарқи нимада?

Биометрик паспорт одатдаги барча маълумотлардан ташқари, унинг эгаси хақида шахсий биография маълумотлар, рақамли фотосурат ҳамда бармоқлар излари туширилган биометрик параметрларни ўз ичига олган электрон ахборотга эга бўлади. Бундай чипга уч турдаги ҳужжат — Ўзбекистон Республикасида фуқаросининг паспорти, Ўзбекистон Республикасининг дипломатик паспорти ва фуқаролиги бўлмаган шахсларнинг ҳаракатланиш ҳужжатларни расмийлаштириш, бериш ва алмаштириш тартибини янада такомиллаштириша амалга оширилади?

Паспортларни биометрик паспортларга алмаштириш қандай муддатларда амалга оширилади? — Марказ давлатимиз раҳбарининг 2009 йил 23 июнда қабул килинган фармонига мувофиқ биометрик паспортларни марказлаштирилган холда тайёрлаш, уларни ҳисобга олиш ва бундай ҳужжат билан фуқароларни ўз вақтида таъминлаш максадида ташкил этилган. Ўзбекистон Республикасида паспорт тизими тўғрисидаги Низомда кайд этилганидек, персоналлаштириш — бу паспорт бланкига унинг эгаси хақидаги биографик маълумотларни ва биометрик параметрлари кириши демакдир. Марказимиз уч турдаги электрон ҳужжат — Ўзбекистон Республика-

ушбу электрон ҳужжатларнинг асосий хусусиятлари шундан иборатки, улар юқори даражада ҳимояланган бўлиб, чегарадан ўтишда улардан фойдаланиш кулаҳидир. Уларни кўлаш эса Ўзбекистон Республикаси фуқароси паспортини, шунингдек, фуқаролиги бўлмаган шахсларнинг ҳаракатланиш ҳужжатларни расмийлаштириш, бериш ва алмаштириш тартибини янада такомиллаштириша кўмаклашади.

Амалдаги паспортларни биометрик паспортларга алмаштириш қандай муддатларда амалга оширилади?

Паспортларни биометрик паспортларга алмаштирилди. Биринчи босқич — 2011 йил мобайнида биометрик паспорт мамлакатимиз вазирларни, идоралари ва муассасалари хизматчиларига, хорижга чиқаётган ёки чет элдаги жисмоний шахсларга, шунингдек, муйайн ёшга тўлган ёки қонунчиликда кўзда тутилган бошқа сабаблар-

га кўра паспорт олаётган фуқароларга, 2012-2015 йилгача бўлган иккинчи босқичда эса қонунчиликда белгиланган тартиб бўйича Ўзбекистон Республикасининг барча фуқароларида бераилади.

Давлат персоналлаштириш марказининг вазифалари нималардан иборат?

Марказ давлатимиз раҳбарининг 2009 йил 23 июнда қабул килинган фармонига мувофиқ биометрик паспортларни марказлаштирилган холда тайёрлаш, уларни ҳисобга олиш ва бундай ҳужжат билан фуқароларни ўз вақтида таъминлаш максадида ташкил этилган. Ўзбекистон Республикасида паспорт тизими тўғрисидаги Низомда кайд этилганидек, персоналлаштириш — бу паспорт бланкига унинг эгаси хақидаги биографик маълумотларни ва биометрик параметрлари кириши демакдир. Марказимиз уч турдаги электрон ҳужжат — Ўзбекистон Республика-

си фуқаросининг паспорти, Ўзбекистон Республикасининг дипломатик паспорти ва фуқаролиги бўлмаган шахсларнинг ҳаракатланиш ҳужжатларини персоналлаштириди.

Янги паспорт ва ҳаракатланиш ҳужжатларининг бланкалари “Давлат белгиси” давлат ишлаб чиқариш бирлашмасида тайёрланади, марказимизда персоналлаштирилди ва ўз эгаларига ҳужжатларни йигиш пунктларида, яни ички ишлар органларининг хорижга чиқиши келиш ва фуқароликни расмийлаштириш бўлимларида топширилди.

Яна бир бор таъқидлаш жоизки, биометрик паспорт мамлакатимизда белгиланган тартибда босқичма-босқич жорий этилади. Ўзбекистон Республикаси фуқаросининг амалдаги паспорти эса 2015 йил охиригача ҳақиқий ҳисобланади.

ЎзА мухабири
А.ИВАНОВА
ўзбид олди.

ЙИЛ ЯКУНЛАРИГА БАГИШЛАНДИ

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасида Таълим, соғлиқни саклаш ва ижтимоий мухофаза, ахборот тизимлари ва телекоммуникациялар масалалари комплексининг 2010 йил ижтимоий-иктисодий ривожланиш якунлари ҳамда 2011 йилдаги вазифаларига бағишлиланган ийғилиши бўлиб ўтди.

Ийғилишда комплекс таркиби кирувчи вазирларни идораларда Ўзбекистон Республикаси Президентин томонидан 2010 йилда мамлакатни ижтимоий-иктисодий ривожлантириш бўйича белгилаб берилган устувор вазифаларнинг, жумладан, 2010 йил учун белгиланган кўрсаткичларнинг бажарилиши, ишлаб чиқариши мөдернизиация ва диверсификация килиш, инновация ва инвестиция лойиҳалари нинг ихроси, маҳаллий ишлаб чиқариладиган маҳсулотлар турларини ва экспортбоп маҳсулотлар номенклатурасини кенгайтириш масалаларни мухокама қилинди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг Олий Мажлис Сенати ва Қонунчилик палатасининг 2010 йил 12 ноябрдаги кўшма мажлиси ҳамда Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 18 йиллигига бағишлиланган йигилишдаги маърузларидан белгилаб берилган вазифалар ижро-

сини таъминлаш борасида ишлар белгилаб олindi.

2010 йилда комплекс бўйича жами 2 триллион 260,8 миллиард сўмлик маҳсулот ишлаб чиқарлиб, хизматлар кўрсатиди. Ўсиси суръати 2009 йилга нисбатан 119,1 фоизни ташкил этди. Ахолига 1 триллион 357,2 миллиард сўмлик (114,5 фоиз) пуллик хизматлар кўрсатиди. Инвестиция дастурига кирилган лойиҳалар бўйича 413,5 миллион АҚШ доллари миқдорида маблағ ўзлаштирилди ёки режага нисбатан 194,9 фоизга бажариди. Экспорт прогнози кўрсаткичлари 132,3 фоизни ташкил этди.

Ийғилишда соғлиқни саклаш тизимини янада такомиллаштириш, унинг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш, “Баркамол авлод ийли” давлат дастuri доирасида болалар спорти объектлари, мусиқа ва санъат мактаблари, сузиш ҳавзаларининг моддий-техник базасини

мустаҳкамлаш, спорт иншоотларидан фойдаланиш самарадорлигини ошириш, касб-хунар коллежлари ва академик лицейларни ўқув адабиётлари, дарслеклар билан таъминлашни янада яхшилаш, мъянавий тартибот, хорижий тилларни ва ахборот-коммуникация технологияларини ўргатиш борасидаги ишларни такомиллаштириш, давлат ва хўжалик бошқаруви, маҳаллий хокимлик органдаридан ахборот-коммуникация технологияларни жорий этилишининг ҳолати, коғозни тежаш ва ундан оқилона фойдаланишнинг ахволи, “ZiyoNET” ахборот таълим порталини ахборот ва таълим ресурслари билан бойни таш тўғрисидаги масалалар ҳам кўриб чиқилиди.

Ийғилишда комплекс таркиби кирувчи вазирларни идораларда Ўзбекистон Республикаси Президентин томонидан кўйилган устувор вазифаларни ижросини амалга ошириш юзасидан кўшимча чора-тадбирлар белгилаб олинди, тегиши қарорлар кабул килинди.

(ЎзА)

Пойтахтимизда Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги ва “Истеъодд” жамғармаси ҳамкорлигидаги “Устоз-шогирд” анъанаси: амалиёт, тажриба ва истикబол” мавзууда амалий-услубий семинар ташкил этилди. Унда халқ таълими тизими раҳбарлари, илгор ўқитувчилар ва услубчилар иштирок этди.

“УСТОЗ-ШОГИРД” АНЪАНАСИ САМАРАЛАРИ

Президентимиз Ислом Каримов раҳнамолигида таълим тизимида амалга оширилаётган изчил ислоҳотлар самарасида замонавий мактаблар барпо этилиб, жаҳон андозалари даражасида жиҳозланди. Ўқув жараёнига илгор педагогик ва ахборот-коммуникация технологияларининг кенг жорий этилаётгани ҳолати, оқида оқилона фойдаланишнинг ахволи, “ZiyoNET” ахборот таълим порталини ахборот ва таълим ресурслари билан бойни таш тўғрисидаги масалалар ҳам кўриб чиқилиди.

Халқ таълими вазирлиги ва “Истеъодд” жамғармаси ҳамкорлигидаги ўқитувчиларни замонавий педагогика услублари ва технологияларидан хабардор этиш, соҳадаги илгор тажрибаларни оммалаштириш мақсадида «Устоз-шогирд» мактаби» лойиҳаси амалга оширилмоқда. Ушбу лойиҳа доирасида хозиргача тўрт минг нафарга яқин педагог ўз билим ва маҳоратини мутасили ошириб бориш долзарб аҳамиятга эга.

Халқ таълими вазирлиги ва “Истеъодд” жамғармаси ҳамкорлигидаги ўқитувчиларни замонавий педагогика услублари ва технологияларидан хабардор этиш, соҳадаги илгор тажрибаларни оммалаштириш мақсадида «Устоз-шогирд» мактаби» лойиҳаси амалга оширилмоқда. Ушбу лойиҳа доирасида хозиргача тўрт минг нафарга яқин педагог ўз билим ва маҳоратини мутасили ошириб бориш долзарб аҳамиятга эга.

Семинарда масофаий таълим доирасини кенгайтириш, ўқув-методик қўйламалар ва маърифий адабиётларни тажрибасидан унумли фойдаланиш билан боғлиқ масалалар мухокама этилди.

Семинарда масофаий таълим доирасини кенгайтириш, ўқув-методик қўйламалар ва маърифий адабиётларни тажрибасидан унумли фойдаланиш билан боғлиқ масалалар мухокама этилди.

Назоказат УСМОНОВА,
ЎзА мухабири

(Давоми. Боши 1-бетда.)

Мана учинчи йилдирки, мазкур таълим маскани 14 январ — Ватан химоячилари кунини кўшалок байрам сифатида нишонлайди. Боиси, ушбу таълим муассасаси Узбекистон Республикаси Муддофаа вазирлиги тизимида олий ҳарбий билим юртлари ўртасида анъанавий ўқазилиб келинаётган «Энг яхши олий ҳарбий билим юрти» танловида бу йил ҳам горлиб бўлди. Тўғриси, ушбу таълим муассасасидан яратилган шарт-шароитлар билан танишиб, голиблик кўлдан берилмаётганинигъингъасл моҳиятни англаган-дек бўлдик.

Олий ҳарбий таълим маскани бошлигининг тарбиявий ишлар бўйича ўринбосари, подполковник Улугбек Дўстмутовнинг айтишича, ушбу кўрик-тандов голибини аниқлашда таълим муассасаларининг моддий-техник базаси, назарий машгулотлар ва амалиёт ўташ жараёни, курсант ва офицерлар учун яратилган шарт-шароитлар, уларнинг интеллектуал, жисмоний ва жанговар салоҳияти, билим ва малакаси, ўрнатилган ҳарбий тартиб-интизом, курсантларнинг ўқиши, яшаши, спорт билан шугулланishi ҳамда дам олиши учун яратилган имконият ва қулаликлар ҳисобга олиниди.

Ҳамроҳимиз танловнинг ушбу бандлари билим юртида кай даражада бажарилгани билан танишириш мақсадида ўкув биноси томон ўйл бошлади.

НАЗАРИЯ ВА АМАЛИЁТНИ ҮЙФУНЛАШТИРИБ...

Ўкув биносига кириб келаётган курсант «Галабанинг қалити билимдир» деган шиорга кўзи тушади. Табиийки, уни ҳар сафар кўрганида бўлажак офицер нафақат жисмоний, балки интеллектуал жиҳатдан ҳам етук бўлиш зарур эканлигини чуқур англаши шубҳасиз. Шунингдек, у йўлак бўйлаб деворда ўрнатилган турли давлатлар байройи ва уларнинг куролли кучлари ҳақидаги маъълумотлар билан танишиши мумкин. Бунинг ёрдамида юртимизда замонавий миллий армиянинг нечонли аҳамият касб этишини тушиуди.

— Таълим масканимизда мотоўки бўлинмалар командири, чегара қўшиллар командири, разведка бўлинмалари командири, командирларнинг тарбиявий ишлар бўйича ўринбосари каби мутахassisliklar бўйича офицерлар тайёрланади. — дейди тарбиявий ишлар бўлими катта офицери, майор Бегзод Исмоилов. — Юкюри салоҳият ва малакали педагоглар жамоаси келгусида уларнинг юкюри малакали ҳарбий кадрлар бўлиб этиши учун астойдил хизмат қилимокда.

Курсантлар уч ҳафта давомида назарий билим оладилар ҳамда ойнинг сўнгига ҳафтичесида олинган билимлар амалий жиҳатдан дала-ўкув майдонидаги шахтамланади.

Шунингдек, ўкув жараёни

БИРИНЧИ БЎЛИШ МАСЪУЛИЯТИ

ҳарбий хизматчиликнинг шахсий ва гуруҳ таркибида тайёргарлик дараҷаси, интеллектуал салоҳиятини оширишини таъминлашдиган моделлаштириш, симуляция ва ҳарбий таълимнинг бошча замонавий усуспаридан, хусусан, илгор педагогик технологиялардан кенг фойдаланган ҳолда олиб борилади.

«Отиш тайёргарлиги» қафедраси томонидан ўтиладиган дарслар асосан замонавий тренажёллар ёрдамида ташкил этилоқда. Масалан, курсантлар пайдадар жанговар машинасини бошқариш ва унда ўтиш малакасини тренажёрда ӯрганадилар.

— Авваллари курсантлар жанговар машина курол аслаларни ва ўқ-отар куролларни қисмлари тузилишлари ҳамда вазифаларини назарий жиҳатдан ўргангандан сўнг, олган билимларини дала-ўкув машгулотларида мустахкамларди, — дейди отиш тайёргарлиги кафедраси ўқитувчи, майор Бобуржон Ражаббов. — Афуски, барча ўрганувчиларнинг ҳам қобилияtlarни бир хил эмас ва уларнинг барчasi бирдей машгулот учун берилган ўқ-доридан самарали фойдалана олмасди. Билим юртимизга келтирилган янги тренажёллар эса бундай масалаларни ижобий ҳал килишига имкон яратди. Эндиликда қуролдан отиш малакаси ўқ-дори сарфисиз, тренажёр ёрдамида мустахкамлангач, дала-ўкув майдонидаги кутилган самарарага эришилмокда.

Ундан ташкири, жанговор машиналарни ҳайдаш тренажёллари, тог тайёргарлиги кафедрасининг тог тайёргарлиги шаҳарчаси, ҳаво десанти тайёргарлигидан ҳаво десанти шаҳарчаларида шу каби замонавий технологиялар курсантларнинг етук офицер бўлиб этишишларида ўқитувчи-педагогларга катта ёрдам бермокда.

Шунингдек, олий ҳарбий ўкув юртида хорижий тилларни ўқитишига алоҳида ётибор қаратилаётir. Бугунги кунда курсантлар инглиз, немис, француз ва форс тилларини

ҳам чуқур ўрганмоқдалар. Буларнинг барчasi юксак салоҳияти, билимли ва жасур оширерларни тайёрлашда мухим омил бўлаётir.

ТЎГАРАКЛАРДА — ИККИНЧИ МУТАХАССИСЛИК

Хозирги кунда билим юртида турли ўйналишдаги тўғараплар фаoliyatiga kўrsatmoqda. Улар орасида бўлажак командирларнинг жисмоний тайёргарлигини оширувчи спорт машгулотлари алоҳида ўринга эга. Уларда шугулланувчи курсант-спорчilar Куролли Кучлар тизими ва олий ҳарбий билим юртлари ўртасидаги турли танлов ва спорт мусобакаларида доимо etakchilik kilipli keldadi. Жумладан, ушбу маҳома томонидан Куролли Кучлар тизимида универсал

Куролли Кучлар тизимида ташкил этилган беллашувларда юкюри натижаларни эгаллаб, билим юртимизда фахрли курсантлари қаторидан жой олди.

Ундан ташкири, бу ерда ҳарбий тайёргарлик бўйича ҳам 10 га яқин тўғараплар мавжуд. Мисол тарикасида яқин йиллarda ташкил этилган тог жангчиси тайёргарлигини олиш ўринчада таъкидлаш ўринники, мазкур тўғарап билим юртимизга «тог тайёргарлиги». Кафедраси қошида очигдан. Ушбу кафедра мазкур ўйналишдаги кадрларни тайёрлаш, қайта тайёрлашни амалга оширади.

— Тўғаракда курсантлар гурухи мунгозам равишида ўкув жараёнидан ташкири реха асосида шугулланышади, — дейди тўғарап йўрикчилик лейтенант Зокир Яллакаев. — Унда

жанг, Муддофаа вазирliginинг ҳарбий таълим муассасалари ўртасида ўқазилган I ёзги Олимпиада ва Умумармия ўйнларида эришилган мувafafiyatlari fikrimizning яқвол истиbotidir.

Курсант Барҳаёт Исматуллаев ана шундай ютуқларга ўз ҳиссасини кўшиб келаётganlardan. У 2010 йилда Куролли Кучлар тизимида ўқазилган бокс бўйича мусобакада 2-ўринни кўлга киритdi. Шунингдек, Ойбек Холиков, Илҳом Бадалов ҳам Муддофаа вазирliги ҳарбий қисмлari ўртасида иккича йилда бир марта ўқазиладиган кўрик-тандовда биринchi ўринни эгаллашdi.

Ушбу тўғарап катнашчilari 2009-2010 ўкув юйлида Муддофаа вазирliги ҳарбий қисмлari ўртасида иккича йилда бир марта ўқазиладиган кўрик-тандovda бирinchi ўrinini egallashdi.

ШАРТ-ШАРОИТЛАРНИ КЎРИБ КЎЗИНГИЗ КУВНАЙДИ

Ҳарбий билим юртида таълим олаётган курсантларнинг турар жойи ўз уйидек бўлиб қолади. Кишининг яшаш шароити яхши бўлиши, шубҳасиз, унинг келгуси кун фолиотига ижобий таъсир кўсатади. Айниска, кун давомида хисмоний ва ақлий машқлар бажариб чарчаган курсант учун бу жуда мухим, албатта. Бу борада билим юртида яратилган шарт-шароитларни кўриб кўзингиз қувнайди. З-курсантлар батальонига кириб борарканмиз, у ерда ҳарбийчасига ўрнатилган тартиб-интизом ва озодалик хўжум сурарди. Xона икки кишига мўлжалланган. Курсант шафафида ҳарбий хаёти учун зарур бўлган барча нарсалар — сафар қопаридан тортиб, китоб-дафтарига тартиб билан жойлаштирилган. Ҳар икки хона олдида ювиниш жойлари мавжуд. Ҳар бир бурчакда хона гуллари яшина турди. Руҳшуносларнинг таъқидлашicha, бу каби гўзалик вишилларни ёзади. Залларга кўйилган аквариумдаги турли-туман балиқлар ҳам мияни тинчлантиришига хизмат қиласди.

— Курсант тураржойда шунчаки кун кечирмайди, — дейди батальон командирининг тарбиявий ишлар бўйича ўринбосари Зиёд Ҳакимов, — у ўз каватидаги дам олиш хонасида ўртоқлари билан стол тенниси, шахмат-шашка ўйнлари ўйнаши, ижтимоий-сийёсий аҳборот хонасида матбуот ёки телевидениени кузатиб бориши, майший хизмат кўрсатиш хонасида соч одириши, эртаги кунга кийимларни тайёрлаш учун дазмоллаши ҳамда ҳарбий пойафзалини таъмилаш мумкин. Бунинг учун барча асоб-ускуналар мухайё. Шунингдек, табиятга кизиқувчilar жонли бурчакдаги турли қушларни парвариш килишлари мумкин.

Этиబорлиси, тураржойда курсантлар томонидан қадриятлар бурчаги ташкил этилган бўлиб, миллийликни ако эттирувчи турли сопол буюмлари, ҳайкалчалар ва чол асобблар каби ашёлар уларга униси тарихобидан қўзатиб бориши, майший хизмат кўрсатиш хонасида соч одириши, эртаги кунга кийимларни тайёрлаш учун дазмоллаши ҳамда ҳарбий пойафзалини таъмилаш мумкин. Бунинг учун барча асоб-ускуналар мухайё. Шунингдек, табиятга кизиқувчilar жонли бурчакдаги турли қушларни парвариш килишлари мумкин.

ҒАЛАБА КАЛИТИ БИЛИМ ВА ИНТИЛИШДА

Бўлажак офицер китоб билан ошно тутинас, экан, нафакат ўз соҳасининг замонавий билимлар, балки миллий давлатчиликда мухим ўрин тутган ҳарбий сийёсат тарихидан бехабар қолади. Шунингдек, у мамлакатда содир бўлаётган изчили ўзгаришларни тўғри таҳлил қилолмайди. Бугун ҳаётнинг ўзи командирлардан ҳарбий салоҳияти, шу билан бирга интеллектуал, маънан бой бўлишини талаб қилмокда. Бу борада бўлажак офицерларнинг энг катта ёрдамичи китоб ва кутубхона (АРМ)-бўлади.

(Давоми 16-бетда.)

НАВОЙ ШАХРИДАГИ 8-МАКТАБДА «ВАТАНИМИЗ ТАРАҚҚИЁТИНИНГ МУСТАҲКАМ ПОЙДЕВОРИ» МАВЗУСИДА СЕМИНАР БÜЛЛИB ЎТДИ.

Унда шаҳар халқ таълими бўлими ходимлари, махалла фаоллари ва умумтаълим мактабарининг маънавий-маърифий ишлар бўйича директор ўринбосарлари иштирок этди. Дастрраб мактабда фаолият кўрсатадиган тўғрак аъзоларининг ишлари кўргазма тарзида намойиш этилди. «Комил инсон гояси» мавзусидаги давра сухбатида эртаниги кунга ишонч билан интилағдан ёшлар келажаги ва таълим-тарбияси тўғрисида сўз борди.

«Ватанимиз тараққиётининг мустаҳкам пойдевори — биз ёшлар», «Мустақиллик — ўзбек халқининг азалий орзуси» мавзуларидаги очик дарслар, «Ватан, жондан азиссан!» шиори остидаги тарбиявий соат, «Биз — баркамол авлодмиз» маънавий-маърифий тадбирни иштирокчиларда катта таасурот колдири.

Семинар доирасида ўқувчи-ёшларни жамиятнинг онгли ва фаол аъзоси бўлишига даъват этувчи фикр-мулоҳазалар, ибратли шабабулар хусусида сўз борди.

Раъно РАББИМОВА
Навоий вилояти

ЎҚУВЧИЛАРНИНГ БУШ ВАКТИНИ МАЗМУНЛИ ЎТКАЗИШ ВА КИШИ ТАЪТИЛНИ МАРОҚЛИ ТАШКИЛ ЭТИШ, ВОЯГА ЕТМАГАНЛАР ЎРТАСИДА ТАРБИЯВИЙ ИШЛAR САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ, УЛАРНИ СПОРТ, ТЕХНИК ВА БАДИЙ ТЎГРАКЛАРГА ЖАЛЬ ЭТИШ МАҚСАДИДА МИРЗО УЛУҒБЕК ТУМАНИДАГИ 112-МАКТАБДА СЕМИНАР-ТРЕНИНГ БҮЛЛИB ЎТДИ.

Икки кунлик семинар давомида иштирокчилар гурухларга ажратилиб, улар учун маҳсус хоналарда туманда жойлашган мусиқа мактаблари, спорт мажмулари, болалар ва ўсмилар спорт мактаблари ҳамда ўқувчилар иходиёт маркази ўз тақдимотларини ўтказди. Шунингдек, барча қатнашчилар учун психолого-мутахассислар иштирокида «Ким бўлсан экан?», «Замонавий ўқувчининг киёфаси» мавзуларida давра сухбати ҳам уюштирилиб, гиёхвандларнинг надоматли қисмати акоэ этган маҳсус фильм намойиш этилди.

Семинар давомида ўқувчилар «Умид ниҳолари» шиори остида спортивнинг шахмат, шашка, стол тениси, арқон тортиши ва бошқа турларидаги кизғин баҳсолашган бўлса, таникли актриса Я.Абдуллаева, эркин кураш бўйича жаҳон чемпиони Дилшод Мансуров ҳамда бир гурӯҳ ёш эстрада хонандалари билан ташкиллаштирилган иходий учрашувлар уларни эркин мунозараларга чорлади. Мустақиллик майдонига уюштирилган саёҳат эса ёшлар қалбида бир умрлик ёрқин хотира бўлиб қолади.

Семинарнинг ёпилиш маросимида ҳар бир болага совфа-саломлар улашилди.

Дилшод КАРИМОВ

Хурматли ҳамкаслар!

Ҳаётимиз китобидан яна бир саҳифа ортда колди. 2010 йил эл-юртимиз, Ватанимиз учун ҳар жиҳатдан мазмунли, баракали ва омадли бўлди. Юртимизда демократик ислоҳотларни чукурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш йўлида улкан бунёдкорлик ишлари амалга оширилмоқда. Мамлакатни янгилаш, иқтисодиётни мөдернизация қилиш, ҳалқимизнинг турмуш фаронсонлигини янада яхшилаш, инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини таъминлаш борасида катта ютукларга эришилди. «Баркамол авлод йили» давлат дастури

доирасида ёшларни жисмонан ва маънан соглом, давр талабига мос интеллектуал билим ва қасбга эга бўлган замонавий инсонлар бўлиб вояга етишларини таъминлашга қартилган саломокли ва хайрли ишлар қилинди.

Ҳалқимизнинг эришаётган бу ютуклари, олижоноб мақсад ва саъӣ-ҳаракатларини кенг ёртишиб да оммавий ахборот воситаарларида фаолият кўрсатадиган сиз, журналистларнинг хизматларини катта.

Азиз ҳамкаслар, Ўзбекистон Журналистлари иходий уюшмаси сизларни «Йилнинг энг фаол журналисти — 2010» танловида қатна-

шишга таклиф этади. Танловга 2010 йилнинг 1 июндан 2011 йилнинг 1 июнигача газета ва журнallarda, интернет нашрларида эълон қилинган материаллар, эфирга узатилган телекўрсатув ва радиоэшиттиришлар қабул қилинади.

Материаллар танловга таҳририят тавсияси билан Ўзбекистон Журналистлари иходий уюшмасининг Кораллопостон Республикаси ва вилоятлар бўлимлари орқали жорий йилнинг 5 июнигача тақдим этилади.

Иходий ишлар намуналари билан биргаликда муаллифнинг иш жойи, телефоны, манзили ҳақидаги

НАМАНГАН ТУМАНИДАГИ 8-, 7-УМУМТАЪЛИМ МАКТАБЛАРИДА ЎҚУВ ЙИЛИНИНГ УЧИНЧИ — ҲАЛ ҚИЛУВЧИ ЧОРАГИ АҶЛО КАЙФИЯТ БИЛАН БОШЛАНДИ. САБАБИ, БУ МАКТАБ ЎҚУВЧИЛАРИ КИШКИ ТАЪТИЛ ДАВРИДА ТУРЛИ ТАДБИРЛАРДА ИШТИРОК ЭТИШДИ.

Жумладан, Шўркўрон қишлоғидаги «Истиқол» музейида бўлиб ўтган учрашув «Шоирлар — болаларга» шиори остида ташкил этилиб, Тўхтаон Раҳимова, Ўғилхон Каҳхорова каби ижодкорлар ўз шеърларини болажонлар ҳукмига ҳавола этилди. Мактаб ўқувчиларининг ёддан айтган шеърлари меҳмонларга манзур бўлди.

— Мактаб ўқувчилари билан «Истиқол» музейида учрашув уюштириш — айни муддао, — дейди маҳалла фаолларидан бири Мирзакарим Раҳимов. — Мустақил ҳаётга тайёрлаштирилган фарзандларимиз бу музейга тез-тез келиб туришади. Бу галги учрашув ҳам уларга маънавий озуқа багишилади.

МУХБИРИМИЗ

ЎЗБЕК МИЛЛИЙ АКАДЕМИК ДРАЗИ МА ТЕАТРИГА ҲАЛҚ ТАЪЛИМИ ВАЗИРЛИГИ ТАСАРРУФИДАГИ ХОРИЖИЙ ТИЛЛАРГА ИХТИСОСЛАШТИРИЛГАН ДАВЛАТ УМУМТАЪЛИМ МАКТАБЛАРИНИНГ 325 НАФАР ЎҚУВЧИСИ ТАШРИФ БУЮРДИ.

Ўқувчилар «Марварид» мусика ва ракс ансамбли иштирокчиларининг бадий чиқишиларини зўр иштиёқ билан томоша қилиши.

Шундан сўнг «Корбобони кутқаринг» номли спектакл намойиши бошланди. Ялмоғиз кампир, қароқчилар, Корбобо ва Қорқизнинг чиқишилари ўқувчилар дикқатини ўзига тортди.

Малика САИДОВА,
Ҳалқ таълими вазирилиги тасаррufидagi
хорижий тилларга ихтинослаштирилган
мактаб ўқитувчиси

ТАЪТИЛ — МАЪНАВИЙ ҲОРДИК ЧИҚАРИШ ВА ЯНГИ ЎКИШ, ИЗЛАНИШЛАРГА КУЧ ТЎПЛАШ ИМКОНИЯТИ. ТАЪЛИМ ВА ФАН ХОДИМЛАРИ БАХМАЛ ТУМАН БИРЛАШГАН КАСABA УЮШМАСИ КЎМИТАСИ ТАШАББУСИ БИЛАН БУ ИМКОНИЯТДАН ЎҚУВЧИЛАР ҚАТОРИ ЎҚИТУВЧИЛАР ҲАМ БАҲРАМАНД БЎЛДИ.

— Кишики таътил кунларини мароқли ва мазмунли ташкил этиш мақсадида эл хурматидаги узот-мураббийларни пойттахтимиз — Тошкент шаҳрига саёҳатга олиб келдик, — дейди туман бирлашганди касаба уюшма кўмитаси раиси Баҳридин Яхшиликов. — Шу мақсадда тумандаги мавжуд 77та мактабдан 40 нафар ўз касбининг жонкуярларини танлаб олдик. Улар орасида хукуматимиз томонидан таъсис этилган орден ва унвон соҳиблари, турли кўрик-танлов ғолиблари ҳамда хизмати билан бошқаларга ўрнак бўлаётган фидойи ўқитувчилар бор.

— Жамоа билан сайру-саёҳатнинг завқи ўзгача, — дейди тумандаги 9-мактаб ўқитувчи, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган ёшлар мураббийси Йўлдош Каримов. — Икки кунлик саёҳат давомида азим шаҳарнинг бетакрор манзараларини томоша қилдик, улкан ўзгаришларнинг гувоҳи бўлдик. Саёҳат Ватанимизга бўлган меҳр-муҳаббат туйғусини янада аланталатди.

МУХБИРИМИЗ

ТОШКЕНТ ШАҲАР ҲОКИМЛИГИ, ШАҲАР ХОТИН-КИЗЛАР КЎМИТАСИ ВА БИР ҚАТОР ТАШКИЛОТЛАР ҲАМКОРЛИГИДА ПОЙТАХТИМIZДАГИ УМУМИЙ ЎРТА ТАЪЛИМ МАКТАБЛАРИ, ЎРТА МАХСУС, КАСБ-ХУНАР КОЛЛЕЖЛАРИДА ЎТКАЗИЛГАН ВОЯГА ЕТМАГАН ЬШЛАР УЧУН СЕМИНАР-ТРЕНИНГЛАР ТАШКИЛ ЭТИЛДИ.

Шундай тадбирлардан бири Тошкент меҳмонхона ҳўжалиги касб-хунар коллежида бўлиб ўтди ва унда Ҳамза туманидаги вояга етмаган ўғил-қизлар, умумий ўрта таълим мактаблари ва коллеж ўқувчилари, ҳукукшонслар, психологлар, илғор ўқитувчилар ва маънавият тарбиботчилари тақлиф этилди.

Тадбирда Ўзбекистон Республикасининг «Вояга етмаганлар ўртасида назоратсизлик ва ҳукукбузарликларнинг профилактикаси тўғрисида»ги қонуни мазмун-моҳияти ва аҳамияти ёшларга интерфаол усуулларда тушунирилди.

Семинар-тренинглар доирасида ўқувчилар иходиёт марказлари тўғраклари фаолиятига бағишлиган бадий кўргазмалар, спорт мусобақалари, концертлар, музейлар, театрлар, маънавият ва маърифат масканлари ҳамда ёшлар иход саройига саёҳатлар ташкил этилди.

маълумотлар ва паспорт нусхаси илова қилиниши керак.

“Йилнинг энг фаол журналисти – 2010” танлови гоҳлабири ва совирнорларига диплом ҳамда кимматбахо совғалар. Матбуот ва оммавий ахборот воситалари ходимлари кунига бағишлиб 27 июнда ўтказилидаган байрам тадбирда топширилади. Тақдириланганлар рўйхати матбуотда эълон қилинади.

Материаллар “Йилнинг энг фаол журналисти – 2010” танловига деб кўрсатилган ҳолда куйидаги манзилга юборилиши лозим:

100129, Тошкент шаҳри,
Навоий кўчаси, 30-йи.
Ўзбекистон Журналистлари
ижодий уюшмаси
3-қават, 30-, 35-, 37-хоналар
Телефонлар: 244-64-61; 244-
64-62; 244-37-87.
E-mail. ijod@sarkor.uz

Ўзбекистон Журналистлари ижодий уюшмасининг

“Йилнинг энг фаол журналисти – 2010” танловига марҳамат!

Хурматли ҳамкаслар!
Ҳаётимиз китобидан яна бир саҳифа ортда колди. 2010 йил эл-юртимиз, Ватанимиз учун ҳар жиҳатдан мазмунли, баракали ва омадли бўлди. Юртимизда демократик ислоҳотларни чукурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш йўлида улкан бунёдкорлик ишлари амалга оширилмоқда. Мамлакатни янгилаш, иқтисодиётни мөдернизация қилиш, ҳалқимизнинг турмуш фаронсонлигини янада яхшилаш, инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини таъминлаш борасида катта ютукларга эришилди. “Баркамол авлод йили” давлат дастури

шишга таклиф этади. Танловга 2010 йилнинг 1 июндан 2011 йилнинг 1 июнигача газета ва журнallarda, интернет нашрларида эълон қилинган материаллар, эфирга узатилган телекўрсатув ва радиоэшиттиришлар қабул қилинади.

Материаллар танловга таҳририят тавсияси билан Ўзбекистон Журналистлари ижодий уюшмасининг Кораллопостон Республикаси ва вилоятлар бўлимлари орқали жорий йилнинг 5 июнигача тақдим этилади.

Иходий ишлар намуналари билан биргаликда муаллифнинг иш жойи, телефоны, манзили ҳақидаги

ФИЗИКА ВА ИКТИСОДИЁТ

Турли соҳаларга оид замонавий билим ва тажрибани таъла-ёшларга етказиб беришда илғор инновацион технологиялар, фандаги эришилган ютуклар ва янгиликлардан унумли фойдаланиш пировардидаги малакали етку кадрлар тайёрлаш имкониятини кенгайтиради. 2011 йил – «Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик йили» муносабати билан фидойи муаллифларимиз – физика-математика фанлари доктори, профессор О.Кувондиқов, иктисод фанлари номзоди, доцент Ш.Кувондиқов физика ва иктисодиёт мавзусини ёритиш асосида қатор тақлифларни ўргага ташлаган.

2011-yil – Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik yili

Нима учун бугунги кунда физиклар иктисодиёт билан шуғулланмоқда? Сирасини айтганда, сўнгига йилларда рўй берадиган воқеалар жуда кўп профессионал иктисодчилар учун кутилмаган нахжаларни олиб келди. Бунинг сабаби жамият ва иктисодиётда рўй берадиган мураккаб жараёнларнинг келиб чиқишини тушунириш табиий фанлар тилида амалга оширилмоқда.

Кувонарлиси, ҳозирги кунда барча олимлар кўллаб фан вакиллари билан мулокот қилишга уринган ҳолда турли хил фанлар чегарасида ётубчи умумийликни изламоқда.

Маълумки, иктисодиёт ҳам, жамият ҳам ривожланувчи динамик система. Жамият иктисодиётининг ривожланиши – бу қонуний йўналтирилган, ишлаб чиқариш кучларининг ўсиши билан муносабатларнинг сифат жиҳатдан ўзгариш формасидир.

Ривожланиш назарияси иктисодиётининг ўзгариши сифатини хисобга олади. Иктисодиёт, жумладан, товар-пул хўжалиги динамик система хисобланади. Динамика системалар ҳолат тенгламалар орқали характерланади. Товар пул хўжалигининг асосий характеристикалари энг содда ҳолда молекуляр физикада ва термодинамикадаги Менделеев-Клапейрон тенгламасига айнан ўхшаш бўлади:

$$PV=MT \quad (1)$$

Бу ерда P – товар баҳосининг дарражаси; V – сотиша чиқарилган товар ҳамми; M – мумоалада пул миқдори (масса); T – пулнинг айланыш тезлиги. Бу тенгламани реал хўжаликка тўла кўллаб бўлмайди. Бу ҳолда реал газ учун Ван дер Ваальс тенгламасига ўхшаш тенглама пайдо бўлади:

$$\left(P + \frac{a}{V^2} \right) (V - b) = MT \quad (2)$$

Бу ерда $\frac{a}{V^2}$ – товар бирлиги баҳосининг тўлнимаган қисми, а в реал товар пул хўжалигига тегишли бўлган тузатмаларидир.

Бундай мисолларни жуда кўплаб кеттириш мумкин.

Шундай қилиб, ҳозирги вақтда физика қонунларини иктисодиётда кўллашга бағишланган янги йўналиш – физик-иктисодиёт пайдо бўлди. Линден Ларуш “Физическая экономика как платоновская эпистемологическая основа отраслей человеческого знания” (Москва, 1997 г.), Д.С.Контров, Н. Михайлов “Основы физической экономики” (Москва, 1999 г.) китобларини чоп этди. Бу китобларда физиканинг иктисодиётда кўлланилиши бўйича жуда кўп материаллар бор. Бу фан билан шуғулланувчилар йилдан-йилга ортиб, интернет сайтида “Бозор физикаси” бўйича минглаб ишлар берилган. Москвада чиқадиган Россия фанлар академисининг “Вопросы экономики” журнали табиий-ilmий фанларнинг иктисодиётда кўлланилиши бўйича маҳсус бўлим ташкил қилди. 2008 йили Польша (Познан шаҳрида физик иктисод бўйича халқаро конференция ўтказилди.

Нобель мукофоти совриндори Маррис Алле Женевадаги Халқаро иктисодий тараққиётлар институтида ўқиган маъруzasida “Иктисодиёт ўзининг услубларига математика, физика ва комп’ютер методларини татбиқ этгани туфайли ҳақиқий фанга айланганини айтиб ўтади. Бундай интеграциялашув ижобий жараёнларни юзага келтирди.

Хозир жаҳоннинг етакчи университетлари физик-иктисодиёт бўйича мутахassislar тайёрламоқда. Битириувчиларга ва уларга бўлган эҳтиёж, иктисодиёт ва банк академиялари битириувчиларига бўлган талабдан юқори даражада ошиб кетаёттанилиги кузатилмоқда. Бундан ўзаро ўйғунашиб бораётган бир даврда иктисодчи-мутахassislar учун физика қончалик зарур эканлигини аংглаш мумкин.

О.КУВОНДИҚОВ,
физика-математика фанлари
доктори, профессор,
Ш.КУВОНДИҚОВ,
иктисод фанлари номзоди, доцент

Термодинамик ва иктисодий катталиклар ўртасида ўхшашлик

Термодинамик тизим			Иктисодий тизим		
Физик катталик номи	Белгиси	Ўлчами	Иктисодий катталик номи	Белгиси	Ўлчами
Механик иш	A	Жоул	Асосий ресурс	M	Пул
Энергия	E	Жоул	Ресурс заҳираси	N,M	Пул
Температура	T	Градус	Ресурсни баҳолаш	P	Пул/дона

Қаттиқ жисмлар физикаси билан бозор иктисодиётни тушунчаларни ўртасида ўхшашлик 2- ва 3-жадвалларда кўрсатилган.

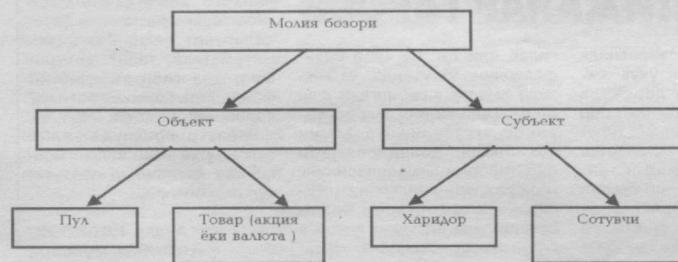
2-жадвал

Физик ва иктисодий тушунчалар ўртасида ўхшашлик

Белги-лар	Физик катталик	Иктисодий катталик
N_e^+	Спини "паст"га йўналган электронлар	Пул
N_e^-	Спини "юқори"га йўналган электронлар	Товар (акция ёки валюта)
N_a	Спини "паст"га йўналган атомлар	Харидорлар
N_t	Спини "юқори"га йўналган атомлар	Сотувчилар
J	Алмашиб	Ликвидлик (товар алмашиб)
W	Тартиблизик	Волатиллик (хаос)
δ	Тешиклар концентрацияси	Бозорнинг сийракланиши
n	Электронлар концентрацияси	Бозор ресурсларининг концентрацияси
A	Антиферромагнетик	Турғун (стабил) бозор
F	Тўйинган ферромагнетик	Турғун бўлмаган бозор
SF	Тўйинган ферримагнетик	Реал бозорнинг бўлмаслиги

3-жадвал

Молия бозори билан қаттиқ жисм объектлари ва субъектлари ўртасидаги ўхшашлик

— Ҳалойик, — деди Бўри полвон, — манави икки полвон даврага гаплашиб чиқиби экан. Бироримиз астагина йиқилиб, олган кўйни сўйиб еймиз, деб келишибидар. А? Буни менга айроқчиликлар етказди. Қола берса, олишлариям кўрсатиб турибди. Ҳалойик, мен буларниям даврадан бадарға киламан!

— У-у, ола желак, ундан кўра бўйининг тўрва осиб тиланчиклар кил! — Кўй ейсан-а, кўй ейсан, заҳаримни!

Полвонлар курдан бош этиб, куруқ чиқиб кетди.

(Тоғай Муроднинг «Олдузлар мангу ёнади» киссасидан).

түчви бундай лавҳалар романда бисер.

Дархакиқат, «тарбия» деб аталиши азалий муаммо ҳамиша ва ҳар қачон инсониятни, айника, ҳалқимизни кизиттириб келади. Комил фарзандни вояга етказиш — шта-оналар учун азалий орзу. Оиласда фарзанд — ўғидлар, қизидар дунёга келган дастлабки кунлардан ҳар бир жуфларига «Кўча-кўйда оғир сўмкаси бор қарилларга ёрдам бериб юбориш керак. Кимдир йиқилиб қолоса, ўриндан тургизиб юборинглар» дега панд-насиҳат килганини эслади. Демак, ўйтлари изисиз кетмабди.

ҳам секин юрар экан, то уйига этиб боргунимизча иккя соат ўтди. Мени меҳмон ҳам қиммоқчи бўлди, аммо сизларни хавотирга кўймайин, деб югурб қайдит.

— Кампиринг ҳожатини чиқарип, савоб иси килибсан, болаш — деб уни алқади она ва фарзандларига «Кўча-кўйда оғир сўмкаси бор қарилларга ёрдам бериб юбориш керак. Кимдир йиқилиб қолоса, ўриндан тургизиб юборинглар» дега панд-насиҳат килганини эслади. Демак, ўйтлари изисиз кетмабди.

Онасини кўриб, Кизини ол

(Иккинчи воқеа)

Барча оила аъзолари ишга, ўқишига кетишга, ўтган хафта тўйи бўлган Хумора аввал хоналарни супуриб-сидириб, сарланомлаб чиқди. Чойшаб ва-

тукказмоқчи. У кўп йилдан бери ана шу тажрибага таянди, айрим мавзулардаги тарбиявий соатлар алоҳида ўтилгани маъқул. Бугунги тарбиявий машгулот — «Ўғил бола одоби». 11 нафар ўқувчи муаллимага кўз тиккан, биринчи синфдан бошлаб ўқиттагетани учун Дилфузага улар ўз фарзандидек бўйл қолган. Кизларга қаранганд тортинчок, ҳафсаласизроқ, билганини ҳам айтишига журъат этавмердиган бу болаларни ҳақиқий йигит килиб тарбиялаш лозим.

— Ўғил бола ҳандай хислатларга эга бўлиши керак, шу њакда ўйлаб кўрганимисиз?

Болалар муаллиманинг саволига жавоб қайтаришиди:

— Мард, жасур, кўркмас, соглом.

— Катталар иш буюргандан бажариши лозим.

— Яна, аъло ва яхши баҳорларга ўқиш керакми? — муал-

Tarbiya—saodat

лими ходими, Тошкент давлат иқтисадиёт университетите қошидаги аниқ фанларга ихтисослаштирилган давлат умумталим мактаби ўқитувчи:

— Тажрибада кузатиладики, фанларга қўзиқиши, чукур билим эгаллаш, уйга берилган вазифани бажариш, синфдан ташқари тадбирларни уюштиришда ўғил болаларга қаранганд қизлар фаолроқ. Билим эгаллаш бобида улар 7-синфга қадар лидерлик килиши мумкин, аммо 7-синфдан кейин «байрок» ўғил болалар кўлига ўтади. Бу уларнинг мустакил ҳаётга тайёрларини шу даврда англаб етишидан бўлса керак. 13-14 ўзрасида ўқувчилар организмидаги турли физиологик ўзгаришлар содир бўлиши туфай-

ЎФИЛ ВА ҚИЗ БОЛА ТАРБИЯСИ

бунда фарқли жиҳатлар борлиги кузатилади

зифа бўлиб қолмай, бу — давлатимизнинг, қолавермағанидан хавотирланган она бетоқат. Дўёнда нон қолмаганимкан? Боласи тушмагар футболга ўч, нонни бир чеккага кўйиб, тўл тепаётган бўлмасин. Она дера-зашан ўзин майдонасига назар ташлаб, Шерзодни кўрмади. Кўчага чиқди, ўйга кирди, ҳаттоқи сабри чидамай учналик узоқ бўлмаган дўкон атрофарини ҳам кузатиб қайдит, зумрача сеч кеёнди.

ОИЛАДА

(Биринчи воқеа)

Хожатбарорлик

Ўғли ҳадеб келавермaganнидан хавотирланган она бетоқат. Дўёнда нон қолмаганимкан? Боласи тушмагар футболга ўч, нонни бир чеккага кўйиб, тўл тепаётган бўлмасин. Она дера-зашан ўзин майдонасига назар ташлаб, Шерзодни кўрмади. Кўчага чиқди, ўйга кирди, ҳаттоқи сабри чидамай учналик узоқ бўлмаган дўкон атрофарини ҳам кузатиб қайдит, зумрача сеч кеёнди.

Куз кунлари кисқа, кўш бирпаста ўғфа бош кўяди. Иккичи сменада ўқидигандан кизи Чарос мактабдан, турмуш ўртоғи ишдан қайтса ҳамки, Шерзоддан дарак ўйк. Энди хавотирга тушувчилар сони

кўпайди.

— Икки соатча бўлди-я, аҳоми бора қаेरя кетди экан? — деб она ич-этини яя бошлади.

— Юргандир-да, ўғил бола аҳир, ўртоклари билан компютерга киргандир, — уни тинчлантирган бўлди эри.

Соат саккизга яқинлашиди, оббо, нима килиш керак? Она, ота, киз кўчага чиқиб олишиди, аммо улар Шерзодни қаердан излашларини билмади. Шундай бўлса-да, учаласи уч томонга — она-маҳалла томонга, ота интернет-кафега, киз эса дўконга қараб одимлашибди.

— Ойи, мен боряпмай!

Ўғлининг овози! Онаизор маҳаллалини кечириди-да, онасидан илгарироқ гўёки, айвон тоқусидан бир нарса оладиргандек бўлиб, ўзига термулиб турған Отабекка ер остидан секингирина бир кулиб боқди ва тоқчадаги кераксиз бўлған бир пиёланни олиб, яна ўйга кириб кетди.

(Абдулла Кодирийнинг «Ўткан кунлар» романидан).

лима бу савонли бежиз бермади. Ўғил ўқувчиларидан иккя нафари аълочи, қанийди, колгандарни ҳам қизлар сингари фаол, билимдон бўлса.

— Яхши ўқимаган болани нафакат ўқитувчилар, балки синфдош қизларни хурмат кильмаслигини унутманг. Кийимингиз тоза, ўзингиз орастга бўлишингиз лозим. Сочиниз таразмаган, тирноғингиз ўстган, туфлингиз чанг бўлса, хеч кимга ёқмайсиз. Тўғри таъкидларидан, ўғил бола мард ва жасур,

ишдан бўйин толмайдиган, ота-онасини, ўзида катталарни, хотин-қизларни хурмат киладиган бўлса, демак, унинг тарбияси шунчалик мумкаман. Мана, Сардорни ҳамманинг биласис, ўши ҳам, одоби ҳам ҳавас қиларни даражада. Унга ким қандай таъриф беради?

— Аълочи!
— Одоби!

— Сахай!

— Дарс қолдиришни ёмон кўради.

— Ҳаммага бирдек мумомалада бўлади.

Сардорга яна бир талай таърифлар берилди. Ана шу мактобларига муносаби ўқувчи Сардор хижолат бўлгандек бошина этиб олган эди.

Келаси ҳафтада эса фаолиятидан хикоя қилаётганимиз — Тошкент шаҳридаги 61-умумталим мактабини бошлиғинич синф ўқитувчиси Дилфуз Абсаломова «Қиз бола одоби» мавзусини ўтишини реjalashitirgan.

Статистик маълумот. Ҳалтавилимни вазирлигининг интернетдаги сайтида кайд килинишча, республика мактабати ўқувчиларининг жами сони 4 миллион 895 631 нафарни ташкил этиди. Шундан 49 фоизи 51 фоизи ўғил бола-

ларидан. Чарчаб қолмадингизми, болам. Бир ўзингиз шунча ишни энгалисиз, барака топинг, онангиз сарнажом-сарнешта аёл эланлиги ҳақида келинингизни олган газизда. Онасини кўриб кизини ол, деганларни тўғри экан. Баҳтлинига разм солади, ўзига жуфт танлашда адашмаган экан. Хурсандлигидан дилидагини таъкидига кўриди.

— Чарчаб қолмадингизми, болам. Бир ўзингиз шунча ишни энгалисиз, барака топинг, онангиз сарнажом-сарнешта аёл эланлиги ҳақида келинингизни олган газизда. Онасини кўриб кизини ол, деганларни тўғри экан. Баҳтлинига разм солади, ўзига жуфт танлашда адашмаган экан. Хурсандлигидан дилидагини таъкидига кўриди.

— Чарчаб қолмадингизми, болам. Бир ўзингиз шунча ишни энгалисиз, барака топинг, онангиз сарнажом-сарнешта аёл эланлиги ҳақида келинингизни олган газизда. Онасини кўриб кизини ол, деганларни тўғри экан. Баҳтлинига разм солади, ўзига жуфт танлашда адашмаган экан. Хурсандлигидан дилидагини таъкидига кўриди.

— Чарчаб қолмадингизми, болам. Бир ўзингиз шунча ишни энгалисиз, барака топинг, онангиз сарнажом-сарнешта аёл эланлиги ҳақида келинингизни олган газизда. Онасини кўриб кизини ол, деганларни тўғри экан. Баҳтлинига разм солади, ўзига жуфт танлашда адашмаган экан. Хурсандлигидан дилидагини таъкидига кўриди.

Мирзоғизил Мирзаҳмедов. Ўзбекистон Республикасида

хизмат кўрсатган ҳалтави

таъкидига кўриди.

— Ўғил бола, хоҳ қиз бола бўлсин, ижобий томонга ўзгара бошлади.

(Давоми 10-бетда.)

Иктибосга шарҳ. Романдан келтирилган бу эпизодда ўзбек халқи ҳаётининг ажралмас кисмиси хисобланган қиз бола тарбиясида устун турувчи ҳаёт тушучасини қадрлашга ишора бор. Адаб демоқчи, Кумушбibi онасининг ўзи ўнгидаги кечаси ўзига келишибидар. Шерзод, сенмисан болам, қолиб кетдинг, сенинг чиқармашини келишибидар. Ҳалойик, мен буларниям даврадан бадарға киламан!

— У-у, ола желак, ундан кўра бўйининг тўрва осиб тиланчиклар кил!

— Кўй ейсан-а, кўй ейсан, заҳаримни!

Полвонлар курдан бош этиб, куруқ чиқиб кетди.

(Тоғай Муроднинг «Олдузлар мангу ёнади» киссасидан).

KALIY VA MAGNIY:

XOSSALAR O'XSHASH, FARQ NIMADA?

Kimyo — sirli fan. Turli moddalarining kimyoviy tarkibi, laboratoriya tajribalari, innovatsion pedagogik texnologiyalarning to'g'ri va o'rini qo'llanishi o'quvchilarning ushu fanga qiziqishini yanada orttirishi tayin. Shu maqsadda ayni damda darslarni noan'anaviy usulda tashkil etishiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ana shunday noan'anaviy usulda biri — Venn diagrammasidan foydalaniib mavzuni tushuntirish o'quvchilar uchun ham qiziqarli, ham yodda qolarli bo'adi. Quyidagi bir soatlik dars ishlamasida ana shu interfaol usuldan foydalilanigan.

**9-sinf, II chorak,
32-dars**

Mavzu: Kaliy va magniy xossalari o'rganamiz.

Dars maqsadlari:

ta'limiylari: o'quvchilarga Mendeleyev davriy sistemasi 2-guruh tarkibiga kiruvchi metallar haqida ma'lumot berish, ularga kaliy va magniy elementlarining xossalari hamda ushu moddalarining inson organizmida qanday ahamiyatga ega ekanligini tushuntirish;

rivojlantruvchi: O'quvchilar ongida ushu elementlarining tabiatda, xususan, inson organizmida tutgan o'rni va ahamiyati haqida tushuncha berish, kaliy va magniy moddalar bilan bog'liq laboratoriya mashg'ulotlarini o'tkazish bo'yicha ko'nkmalar hosil qilish;

ta'limiylari: o'quvchilar bilan jamaoviy ishlash, ularni o'zaro do'stona munosabatda bo'lish, qiyinchiliklarni birlashtirishda hal qilishga o'rgatish.

Jihozlar: Mg kukuni yoki lentasi, S kukuni, Ca — kerosin ostida, H₂O, HCl, 6ta A-4 formatli qog'oz, marker, skoch, Venn diagrammasi.

Darsning borishi:

1. O'qituvchi o'tilgan mavzu yuzasidan uy vazifasini savol-javob orqali tekshiradi (7 daqqaq).

II. Yangi mavzu e'lon qilinadi: bugun biz inson organizmining asosiy tayanchi bo'lgan suyak tarkibidagi kaliy va qon tarkibidagi magniy elementlarining xossalari, ularning o'xshash jihatlarini o'rganamiz. Buning uchun siz turli adabiyotlardan foydalabin, kichik ilmiy ish qilishning kerak. Keling, 6 guruhga bo'lingan holda vazifalarni bajaramiz.

O'qituvchi guruhlarga savollni kartochkalarni tarqatadi.

1-guruh: — Ca va Mg elementlarining davriy sistemada joylashgan o'rnidagi o'xshashliklarni toping.

2-guruh: — Ca va Mg ning fizik xossalardagi o'xshashliklarni toping.

3-guruh: — Ca va Mg ning kimyoviy xossalarda qanday o'xshashliklar mavjud?

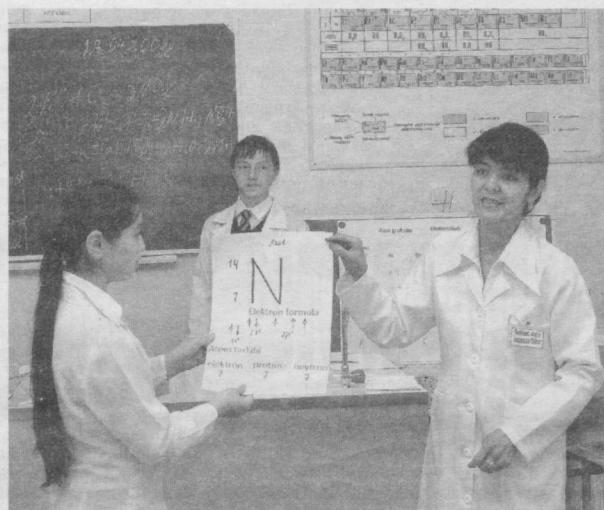
4-guruh: — Ca va Mg qanday usullar orqali olinadi, ularning o'xshashliklarni nimada?

5-guruh: — Ca va Mg ning inson organizmi uchun ahamiyati qanday?

6-guruh: — Ca va Mg qanday maqsadlarda ishlataladi?

III.Taqdimot (12 daqqaq).

Bunda olti guruh a'zolari o'zlarini tayyorlagan javoblarini Venn diagrammasi asosida taqdim

etishadi. Doskaga Venn diagrammasi chizilib, 1, 2, 3, 4-guruhlarining javoblari yozildi. O'qituvchi o'quvchilar ishlashda qidiruvchida qilindi.

Muhokama
O'qituvchi: — O'quvchilar, Ca va Mg elementlarini xossalari o'rganish jarayonida ulardagi ko'plab o'xshashliklarni kuzatish mumkin. Buni siz bergan ma'lumotlar ham isbotlab turibdi. Demak, har ikkala elementning o'xshashliklarni quyidagicha tushuntirish mumkin:

(Venn diagrammasi orqali Ca va Mg elementlarining o'xshashliklarni tushuntirish).

1. Ca va Mg elementlarining davriy sistemadagi o'rni va atomlarining tuzilishi. Ca va Mg elementlarining davriy sistemada

2-guruhning asosiy elementlari hisoblanadi. Eng sirtqi qavatidagi elektronlar soni 2ta bo'lib, ikkisi ham S orbitada joylashgan. Ca va Mg elementlarining oksidlanish darajasi +2 hamda valentligi ham 2ga teng.

2. Fizik xossalari. Ca va Mg ning fizik xossalari bir-biriga yaqin. Ca va Mg kumushsimon, oq rangli, yengil. Mg, =1.74,

Ca, =1.55 metal S+. Ca 851, Mg 651. Ikkalasi ham ishqoriy yeri metali.

3. Kimyoviy xossalari. Mg havoda oksid pardasi bilan qoplangan sababli reaksiyaga kirishi ancha sekin. Ca esa qaytaruvchi xususiyatga ega. Lekin ikkalasi ham bir xil moddalar bilan reaksiyaga kirishadi.

Mg+Cl	Ca+Cl
Mg+	Ca+
HCl	HCl
Mg+H ₂ O	Ca+H ₂ O
Mg+H ₂	Ca+H ₂
Mg+O ₂	Ca+O ₂

IV. Ca va Mg tuzularidan elektroliz yo'li bilan olinadi.

SaCl	CaCl ₂
MgCl	MgCl

Venn diagrammasi:

O'qituvchi Ca va Mg elementlari S, H₂O, HCl bilan kimyoviy reaksiyaga kirishini laboratoriya tajribalari orqali namoyish qilib beradi. Shundan so'ng uuda bajarish uchun topshirqlarni berib, o'quvchilarni bolaydi.

Saida NIZOMOVA,
Toshkent shahridagi 28-maktabning
kimyo fani o'qituvchisi

Maxsus ta'lim muassasalari pedagog xodimlarining yangi ilg'or pedagogik texnologiyalarni qo'llay olishi, didaktik materiallarni o'quv tarbiya jarayoniga joriy etishi bugungi kunning muhim talabalaridan. Odadta imkoniyati cheklangan o'quvchilar ruhiyatida tortinchoqlik, hadiksirash, ko'pchilikka aralasholmaslik xususiyatlari bilan birga boshqalarga o'xshamaydigan shijoatni ko'rish mumkin. Shuning uchun o'qituvchining o'quvchilar ruhiyatini yaxshi anglisha ta'lim jarayonida ijobji natijaning jiddiy asosi hisoblanadi.

Interfaol ta'limda o'qituvchi va o'quvchi, tarbiyachi va tarbiyalanuvchi o'tasida o'zar o'mar, hamkorlik, hamfikrlik, hamjihatlik yuzaga keladi. O'zaro harakat esa birlashtirilgan faoliyat ma'nosini anglatadi. Interfaol mashg'ulotlarda o'quvchilar ma'lum darajada o'qituvchiga, guruh esa yagona o'zaro hamkor, hamjihat jamoaga aylanadi.

Ijtimoiy xarakterdagagi tarix, huquqshunoslik, milliy istiqloq g'oyasi va ma'naviyat asoslarini fanlarini o'qitishda kichik guruhda ishlash yoki juft holda ishlash kutilgan natijani beradi. Guruhlarda o'quvchilar soni kam bo'lganligi sababli, mashg'ulotlar sifatiga ijobji ta'sir ko'rsatadi.

ISHONCH FAOLLIKKA UNDAYDI

Kollejimizda imkoniyati cheklangan o'quvchilarga kasb-hunar sirlari o'rgatiladi. 3-, 6-guruhlarda tikuvalchilar, 19-guruhda poyafzal ta'mirovchilar, 22-guruhda esa to'quvchilarga turli umumta'lim fanlardan dars beriladi. Ana shu guruhlarning barchasiga dastlabki o'quv yilida tarix fanidan dars o'tish jarayonida interfaol ko'rinishdagi "Klaster metodi", "Aqliy hujum", "O'zingni angla", "Bir-biridan ajratish" metodlaridan foydalaniib kelaman. Bu jarayonda o'quvchilarining faollashishini kuzatdim.

"Inson huquqlari va erkinliklari kafolatining yaratilishi" mavzusini o'tishda "Bir-biridan ajratish" usulini qo'lladim. O'quvchilar kichik guruhlarga bo'linishiadi. Ularning har biriga inson huquqlari bo'yicha so'z birkimlari solingan konvert targatiladi. Topshirig shunday: inson huquq va erkinliklari uch xiyl yo'nalishda saralanishi kerak.

Birinchisi — shaxsiy huquqlar, ikkinchisi — ijtimoiy-iqtisodiy huquqlar, uchinchisi — siyosiy huquqlar bo'lib, ular bir-biridan ajratib olinadi. Diqqat bilan kuzatib turdim, guruh a'zolari inson huquqlari va erkinliklarni uchta yo'nalishda to'g'ri ajratishdi. O'quvchilarining har birini rag'bat kartochkalari bilan taqdirladim.

"Aqliy hujum" metodida "Mustaqillik deganda nimani tushunasiz?" yoki "Mustaqillik uchun kurashgan ajoddarlarimizdan kimlarni bilasiz?" mazmunidagi savollarga o'quvchilarining mustaqil fikrini bilmogchi bo'dim. Buning uchun "Klaster" metodida o'quvchilar kichik guruhlarga bo'linib, savollar format qog'ozlarda targatiladi.

Bu metod o'quvchilarini tarixiy voqealardisalarining kelib chiqish sabablarini haqida o'ylashga undaydi. O'quvchilar imkoniyatiga karab "Davra suhbat" metodini ham qo'llash mumkin. Buning uchun stol-stollar doira shaklida joylashtiriladi. Bu usulda o'quvchilar bir-biri bilan yuzma-yuz o'tiradilar. Suhbat o'zaki hamda yozma shaklida o'tkazilishi mumkin. O'qituvchi mavzuni tushuntiradi va fikr-mulohaza bildirishlarni so'raydi. Aylana bo'ylab har bir ta'lim oluvchi o'z fikr-mulohazasini o'zaki bayon etadi.

Interfaol metodlar, eng avvalo, o'quvchining o'z bilimlarni namoyish etishga, ularni faollashtirishga xizmat qiladi. Shu bois ushu o'qitish usullarini maxsus maktablarda qo'llash o'quvchidan mavzuga doir mustaqil fikri yoki bilganlarini aytishga undashi barobarida, o'ziga ishonch tuyg'usini shakllantiradi. Bu esa uni o'z ustida qo'shimcha ishlash orqali boshqa imkoniyatlarini kashf qilishga ruhlantirishi bilan ahamiyatlidir.

Zebo OMONOVA,

Imkoniyati cheklangan shaxsler uchun Respublika ixtisoslashtirilgan kasb-hunar kolleji tarix fani o'qituvchisi

Fikr

Бугун кўпчилик З-Ди, яъни тасвири уч ўлчамда намоён этиш технологиясини замонавий киносаноатнинг энг асосий ютуғи, дейа эътироф этмоқда.

Хўш, З-Ди формат аслида нима ўзи? Мутахассисларнинг таъкидлашича, содда қилиб буни тасвирининг айни пайтдаги энг мукаммал ва сифатли узатиб берилши тизими дешиш мумкин. Жараёнда рақамли тасвир узатиш формати ёрдамида ўта юкори даражадаги тиницик ва рангларнинг мутаносиблиги таъминланади. Эътиборлиси, рақамли кинотасвирда ѡтто чант ва излар кўринимас, тасвирининг титраши ва липиллаб ўтиши кузатилмас экан. Кино «тасма» неча марта айланса ҳам, сифати янгидай сақланиши унинг узок муддат давомида фойдаланиш имконини беради.

Шу билан бирга, З-Ди рақамли киносаноати маҳсулотларини қонунга зид равишда тарқатишдан сақлайдиган Рақамли кино ташабbusari консорциуми (Digital Cinema Initiatives) талабларига тўла мос келадиган юкори сифатли фильмларни намойиш этиш тизими ҳамдир. Шу боис у етаки жаҳон киностудиялари томонидан ёрдам-куватланган ягона намойиш тизимиридан. Унинг энг асосий ўзиға хос жиҳати ва ютукли томони шундаки, бунда тасвир оддий «ясси», яъни 2-Ди эмас, балки «бўртма» уч ўлчамли шаклда намоён этилади.

РАҚАМЛИ КИНОТАСВИР

Уч ўлчамли тасвир шакли энг кўп ишлатиладиган З-Ди (3D) номидан ташкари яна рақамли киноформат, рақами ёки бўртма (стереоскопик) кинотасвир деб ҳам аталади.

Хозирги кунда З-Ди технологияси визуал ва товушли узатиб берисининг дунёдаги энг иғор усули ҳисобланади. Негаки, бунда тасвирдаги ҳаракатлар шу пайтгача одатий бўлган кўриш тексилги доирасидан чиқкан ҳолда томошабиннинг кўз ўнгидаги ҳаққиқий ҳолатда намоён бўлади. Буни факат маҳсус З-Ди кўзойнаклар ва проекторлар ёрдамида томошо килиш мумкин. Шу тариқа, уч ўлчамли формат аудиторияда худди реал ҳаётдаги каби ўта кучли хиссий таасурот ўйғот олади, натижада томошабинлар гўёки бевосита воқеалар иштирокчиси сифати ўзини ҳис этади.

Соҳа мутахассисларнинг таъкидлашича, «бўртма» тасвирининг сири, энг аввало, унинг улкан жаҳдига экранидадир. «Комъююс» манбасида келтирилишича, бундай дисплэйларнинг каталиги 24x30 метргача баландлика ва 1,5 тоннагача оғирлиқда бўлиши мумкин экан. Иккичи асосий мумкин жиҳати сурратга олиш тасмаси — плёнкада экан. Маълумки, кинотасмадаги кадр майдони қанчалик катта бўлса,

килишдаги қўйинчилек, чунки томоша килиш жараёнда у ёки бу обьект каталигини унинг ёнда тақослаш учун яна бир жисм пайдо бўлмагунча билиш олиш мумкун.

КЎРИШ ЧУКН НИМА ЗАРУР?

Тадқиқотчиларнинг айтишича, стереоскопик тасвир аввалгиларидан кес-

ларини узатган «Скай» («Sky») компанияси маълум қилган. Аввалига мазкур каналда ахоли асосон футбол матчларини кўрган, кейинчалик унда фильм ва кўнгилочар кўрсатувлар ҳам узатила бошлаган. Кузатувчиларнинг айтишича, томошабинлар тасвир реалигини тъминловчи янги технологиядан мамнун экан. Ўтто футбол матчини томоша қилган байзни одамлар тасвирининг ҳаётий эксканидан гўёки улар томон учун келаётган тўпни ушлаб олиш максадидаги кўлидаги нарсанинг ҳам ерга ташлаб юборган.

Колаверса, бошида телеканални фокат маҳсус, аниқроғи, барча зарур ускуналар ўрнатилган жойларда кўриш мумкин бўлган бўлса, эндиликни астасекинлик билан кенг аудиториянинг ҳам бундай имкониятга эга бўлиши кутилмоқда. Бунинг учун ишлаб чиравчи компаниялар томонидан З-Ди телевизорлари сотовуга чиқарилмоқда.

Маълумотларга қараганда дунё киносаноатида 2008 йили уч ўлчамли шаклдан маҳсулотларнинг кўпайши сезилган. Жумладан, Пиккар кинокомпанияси томонидан «Болт» ва «Ўйин-

жараёнларида «Панасоник» компанияси техник ёрдам кўрсатди. Шу тариқа, Европадаги етакчи йўлдошли алоқа оператори «СЕС Астра», «Панасоник» ва «Ай-Эф-Эй Интернейшнл ТВ» студияси ҳамкорлигидан бутун Европа бўйлаб сигнал узатишнинг энг сўнгги технологиялари ёрдамида томошабинлар уйидан чиқмаган ҳолда кўргазмга «ташириф буюриши» имконига эга бўйди.

Колаверса, ўтган йилнинг октябрь ойидан Японияда тўлиғи уч ўлчамли шаклдан кўрсатувлар узатидиган телеканалнинг ишга тушгани ҳам эътирофга аргизулих ҳодисадир. Томошабинлар мазкур канал хизматидан белуп фойдаланиш имконига эга, факат бундай улар учун ҳозирча биттагина нокулайлик бор: бу — стереотасвири

«УЧ ЎЛЧАМЛИ ҲАЁТ» ТАСВИРИ

тасвир сифати шунчалик юкори бўлади. З-Ди технологияси учун кўлланиладиган кинолента кадри эса анъанаий 16 миллиметрлидан 20, 35 миллиметрлидан 10, стандарт 70 миллиметрлидан эса 3 баробар катта экан. Уч ўлчамли фильм учун ишлатиладиган плёнка кенглиги ҳам 70 миллиметр бўлса-да, унда кадр(тасвир)лар энгиза кўндалган қилиб эмас, балки узунасига бўйлама қилиб жойлашади. Шу сабаб ҳам тасвир улкан жаҳдига экран ўта тиник, ёрқин ва рангдор ҳолда узатилади.

З-Ди технологиясига асосланган

кин фарқланади. Масалан, ҳозир кенг кўлланиладиган икки ўлчамли Ди-Ви-Ди (DVD) видео формати асосан маълумотларни ўзиш ва саклаш учун мўлжаллланган. З-Ди эса график тасвиirlарни уч ўлчамда акс этириб бериш имконига ҳам эгаиди. Мутахассисларнинг айтишича, З-Ди формат маҳсулотларни ҳаракатиз тасвиirlар, стерео-фоторасмлар ёки стерео-фильмлар шаклида бўлиши мумкин экан. Бунда стереотасвирлар стереография, яъни геометрик шакларнинг текислиқдаги тасвиiriни бутун-бориши яшаш усули билан ҳосил қилинади.

Сир эмас, сўнгги пайтларда видеотасвирларни ёзиб олишнинг Ди-Ви-Ди (DVD) формати гарчи ҳозир кенг тарқалган бўлса-да, йилдан-йилга З-Ди шаклдаги маҳсулотлар ёки тобора аэрзонлаб бораётган блю-рей ускунаси томонидан сикиб чиқарилмоқда. Негаки, унинг ёрдамида стереотасвирини ѡтто чанг ва излар кўришга имкон йўқ; формат бунга мослаштирилмаган.

Стереотасвирларни кўриш учун суратларни ўнг ва чап кўгу мослаштириб берадиган яна маҳсус кўзойнаклар ҳам зарур бўлади. Шу сабаб ҳар бир томошабин кинотеатрга кириш ёки кўришдан аввал маҳсус кўзойнакларни тақиб олиши зарур. Улардан энг кўп тарқалгани бу эксплан-3-Ди (Xrand 3D) деб номланадиган кўзойнаклардир. Айни кунда дунёда ҳажмли тасвиiriни кўриш имконини берадиган уч турдаги тизим мавжуд бўлиб, уларнинг ҳар бири учун алоҳида кўзойнаклар ишлаб чиқилган, дейлади «Новоньюс» манбасида. Эксплан-3-Ди эса юкори сифатли суюқ кристалли матрицига эга кўзойнаклар хисобланади. Мазкур турдаги тасвиirining ривояти ҳақида аниқ бирор нарса дайни мушкул бўлса-да, бу турдаги каналларни ишга тушариш жаддлик билан олиб борилмоқда. Шунингдек, ишлаб чиқарувчиларнинг уйда томоша килишга мўлжаллланган З-Ди ускуналарни яратишидаги фаоллиги мазкур жараённи тезлаштириган.

Чиндан, бу борада кенг қамровли ишлар амалга оширилмоқда. Масалан, ўтган йилининг энг ёдда қоларни уч ўлчамли олам янгиликларидан бирни сифати Европадаги энг йирик «Ай-Эф-Эй» («IFA») маший хизмат ва электроника воситалари кўргазмасидан лавҳаларнинг З-Ди шаклда узатиб берилгани бўлди. Суратга олиш ва монтах

чоқлар тарихи» номли мультфильмлар З-Ди шаклда узатилгани билан томошабинлар ёдда қолган. Кейинги йили ундан ҳам кўпроқ бўлди: «Фокс» компанияси машҳур «Музлик даври» мультфильмининг 3-кисмини, «Уорнер Бразерс» бўлса «Харри Поттер ва шаҳзода» фильмини чиқарди. Лекин рақамли шаклдаги бу фильмларнинг хеч бири таникли режиссёр Жеймс Кемерон томонидан яратилган илмий-фантастик жандаги «Аватар» номли кинолойхиаси каби шуҳрат қозона олмади.

Шу ўринда яна бир маълумот: «Скрин Дайжест» компанияси тадқиқотига кўра, ўтган йилнинг охиридаги натижалар бутун дунёда рақами кинотеатрлар сони 18 500тага етганини кўрсатди. Яни, жаҳондаги ҳар бешта бундай кинозалларнинг биррида рақамли шаклдаги фильмларни намойиш қилиш имкони бўлган. Умумий мидорда эса 10 мингга яқин кинотеатрларда уч ўлчамли тасвиiri «Пайдо қилиш»га шароити яратилган.

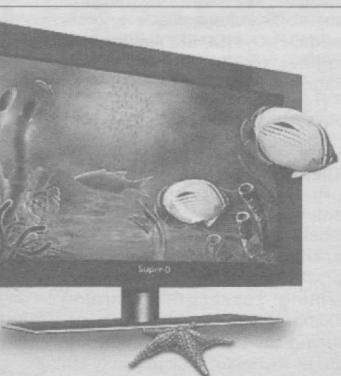
«БЎРТМА» ТЕЛЕВИДЕНИЕ ДАВРИГА ИНТИЛИБ

Океанортида тўлаконли уч ўлчамли телевидение ишга тушариш арафасида бўлган бир пайдо жорий йилдан катор мамлакатлар, хусусан, бутун Марказий ва Фарбий Европада ҳам алоҳида канал иш бошлаши мумкин. «СЕС Астра» («SES Astra») компанияси тарқатган маълумотга кўра, айни пайдо компания йўлдуларида мазкур худудларни қамрап оладиган З-Ди канали намунаси мавжуд. Гарчи ҳозирча канал қамрови ёки уч ўлчамли тасвиirining ривояти ҳақида аниқ бирор нарса дайни мушкул бўлса-да, бу турдаги каналларни ишга тушариш жаддлик билан олиб борилмоқда. Шунингдек, ишлаб чиқарувчиларнинг уйда томоша килишга мўлжаллланган З-Ди ускуналарни яратишидаги фаоллиги жараённи тезлаштириган.

Чиндан, бу борада кенг қамровли ишлар амалга оширилмоқда. Масалан, ўтган йилининг энг ёдда қоларни уч ўлчамли олам янгиликларидан бирни сифати Европадаги энг йирик «Ай-Эф-Эй» («IFA») маший хизмат ва электроника воситалари кўргазмасидан лавҳаларнинг З-Ди шаклда узатиб берилгани бўлди. Суратга олиш ва монтах

кўриш учун тақиладиган кўзойнаклардир. Аммо япон олимпиада киска фурсадат телевизор экранидаги «бўртма» (стереоскопик) тасвиiri ҳеч кандай кўшишма ускуналарни кўриш мумкин бўлишини таъкидлашти.

— Техник жиҳатдан олиб қараганди, уч ўлчамли узатишнинг икки ўлчамли шаклдан фарқи шундаки, бунда бир пайдаганинг ўзидаётк иккита бир ҳил вирдеотасвир намойиш этилади. Улар ўнг ва чап кўз учун мўлжаллланган ҳолда

кичик оралиқ масофа билан бир-бирига устма-уст жойлаштирилади, — деди «Ниппон Би-Эс» З-Ди канали продюссери Сиоити Наканэ. — Стереоскопик форматда бўлмаган телевизорларда эса бу икки тасвир ҳам битта экранда намоён бўлади.

Катор изланишлар уч ўлчамли тасвиirlари бозоридаги ўсиш жаддлик кечиши мумкинлигини кўрсатмокда. Ҳусусун, жорий йилда «Дисплэй серч» аналитик компанияси томонидан тақдим этилган таҳлилда З-Ди телевизорларнинг дунё миқёсидаги тарқалиш жаҳонда 2014 йилга келиб 90 милионта ускунага етади, дейлади. Ўтган йили эса мазкур кўрсаткич 3,2 милионга тенг бўлган экан. Маълумот ўринда айтиш зарурки, З-Ди телевизорларни ишлаб чиқаришни биринчи бўлиб 2010 йилда «Самсунг» ва «Панасоник» компанияларига йўлга кўйган бўлса, кейинчалик уларга «Эл-Жи», «Сони», «Филипс» ва «Тошиба» маддани кўшилди.

Sat-expert.com сайтида келтирилишича, ўтган йил охиридадек Токиода ўтказилган Инновациялар халқаро

кўргазмасида 3-ди шаклдаги тасвирларни кўзйонаксиз ҳам кўриш имконини берадиган ва кенг ишлаб чиқаришига жорий этиш мумкин бўлган телевизорлар намойиш этилган. Бу «Тосиба» компанияси маҳсулотидир.

— Кўзойинаклар учун мўлжалланган 3-ди телевизорлардан битта кадр икки марта галма-гал ўнг ва чап кўз учун намойиш этилади. Бизнинги янги ишламамиз, яъни оддий кўз билан ҳам кўрса бўладиган уч улчами экранда тасвир тўқиқида турли йўналишига узатиб берилади, уларнинг барчаси эса мия томонидан яхлит бир манзара сифатида қабул килинади, — деди компания муҳандиси Хазимэ Сонобай.

Аҳамиятилиси, мазкур турдаги телевизор дисплэйлари замонавий инфо-рмациян технологиялар соҳаси талабига мос равишда ўта ингичка, енгил ва сўдда килиб ишланган. Факат уларни томоша кигланда марказда ўтириш зарур, аks ҳолда тасвир иккита бўлбид кўринади. Бошқарув пульларни ҳам урфдан чиқмоқда экан. Энди уларнинг ўрнига смартфонлардан фойдаланиш ёки хатто қўл силтаб телевизорни ишга тушириш ҳам мумкин.

— Камера томошабинни юзига қараб уни таний олиши «қобилиятинг» эга бўлади, — деба изоҳ берган кўргазма иштирокчиларидан бири, «Эй-Эл-Пи-Эс» («ALPS») компанияси вакили Ясудзи Хагивара. — Сизнинг енгилги кўл харакатининг билан экранда бошқарув менюси пайдо бўлади. Каналларни ўзgartирishi учун кафтингизни характерлантирасиз ва ўзингизга керагини танлаб олгач, силтаб тасдиклийсанис. Овоз ҳам шу тариқа созланади: айланма харакатлар билан овозни кучайтириш ёки пасайтириш мумкин.

Умуман олганда, 3-ди тасвирга кизикини катта бўлган худудларда яқин фурсат ичда стереопанеллар жамоат жойларида ҳам ўрнатила бошлиши кўзда тутилмоқда.

«РАҚАМЛИ» ИСТИҚБОЛ ҚАНДАЙ?

Ҳар қандай янгилик у яратилган илк кунданоқ истиқбол нуқтаи назаридан таҳлил этила бошланади. У ўлчами тасвир ҳам бу қруннатдан мустасно эмас, албатта. Юқори технологиялар соҳасининг етакчи компанияларидан бири «Циско» («Cisco») бош директори Жон Чемберлинг тахминига кўра, бугунги ривожланиш тенденциясига қараб «бўртма» тасвир телевизорине фақат 10 йилдан кейин тўла маънодаги реалликка айланади, дейиш мумкин. Чунки катор ишланма ва лойиҳалар амалга оширилишига қарамай, уларни ҳаётга татбиқ этиш учун ахборотларни узатиб берувчи катта кувватга эга тармоклар бўлиши зарур.

«Циско» компанияси томонидан 2007 йилда инсонларнинг «бўртма» проекцияларини намойиш этиш таҳрибаси мувafaқиятли амалга оширилган. Жараёнда Банглор (Хиндистонда) турган Жон Чемберс ўша пайтда Сан-Хосе шахри (Калифорния штатида бўлган компания катта вице-президенти Мартин де Бир ва бошқарув аъзоси Чак Стакини таклиф этади. Кизиқарлиси, юксак технологиялар ёрдамида бу иккя шахс худди ўртада масофа йўқдай, барчasi битта хонада бўлгандек компания маҳсулоти презентациясида иштирок этади.

Бир йилдан сўнг шунчай презентация Австралия телекоммуникацион компанияси — «Телстра» бошқарувчилари томонидан ташкил этилди. Якунда улар тахминан 2013 йилдан мазкур технологияни тижорий максадларда ишлаб чиқариши ва кенг аудиторияни этибoriga ҳам хавола этиш мумкин, деган фикри билдириган.

Кўринич турганидек, уч ўлчами тасвиirlар нафақат киносонаот, балки инсонлар онгидаги юксак технологиялар борасидаги фикрларини ҳам ўзгартириб юборди. Зеро, Жон Чемберлининг тобора оммалашаётган стереотасвир технологиясини изоҳлашиб: «3-ди шакл видеотасвир бозори ривожидаги янги босқични бошлаб берди. Умуман олганда, бу технологик эволюциянинг мантиқий давомидир».

Наргиза ИБРОХИМОВА

САТУРН ҲАЛҚАЛАРИ СИРИ НИМАДА?

Саус-вест илмий текшириш институти, ходими Робин Кенап Сатурн сайёрасининг муз ҳалқалари ва табиий йўлдошлари шаклланишини моделлаштириб, унинг ўтмишда ҳозиргидай Титан каби факат битта эмас, аксинча бир нечта йўлдоши бўлган, деган фикрга келди. Мазкур ҳолат унинг ҳалқалари қандай пайдо бўлган, деган саволга ҳам жавоб бўлар экан. Тадқиқотчining мавзуға бағишланган мақолоси «Нейч» журналида чоп этилди.

Олдинги назарий тахминларга кўра, Сатурн сайёраси халқаларининг пайдо бўлиш сабаби сифатида унга яқин масофага келиб қолган кичик йўлдоши ёки кометанинг парчаланиши кўрсатилди. Лекин бу иккя тахмин ҳам мутахассислар томонидан маъкулланмаган, чунки ҳалқаларни ташкил этувчи моддаларнинг 90-95 фоизи муздан иборат. Мазкур таркиб эса Кўёш тизимида хос бўлган муз ва тоғжинлари араалашмасига мос келмагани сабаб моддалар ўртасидаги фарққа изоҳ топилмаётганди.

Робин Кенап ўз фикрини далиллашди Сатурнни ҳам Юпитерга ўхшатиб тўрт йўлдошли шаклдаги молдела яратди. Тадқиқотчи молделида Сатурн ва Титан ўтрасида ўтмишда кузатилган табиий йўлдошлар орбитаси радиуслари аста-секинлик билан кискариб боради. Жараёнда ташкил тасирин кучлари туйфали бабзи йўлдошлар музлардан холи бўлган. Қолганлари ўша муни «ўзига олган».

Айни пайдада Сатурн атродида кузатиладиган ҳалқалар тизими ўйқолиб кетган йўлдош — тошли асосга эга улкан муз сфераси колдикларидан хосил бўлган, деган фикр илгари суримоқда. Шунингдек, профессор Кенап мазкур жараён Сатурнинг муздан хосил бўлган табиий йўлдошлари вуҳудга келишига ҳам турти бўлган, деба тавдидламоқда.

Айни пайдада мутахассислар бир неча йиллардан сўнг мазкур модель қанчалик ҳақиқатга яқин эканини аниқлаш имконига эга бўлишини таъкидлашти. Аниқроғи, «Касини» номли самовий аппарат 2017 йилда ўз вазифаси, яъни Сатурн ҳалқаларини ўрганишини якунлагач, олимлар тўпланган маълумотлар асосида ҳалқаларнинг пайдо бўлиши, оғирлиги ва «ёши» билан боғлиқ саволларга жавоб берга олади.

ДУНЁ ФЛОРАСИННИГ ЭНГ КАТТА РЎЙХАТИ

Шу кунларда «Ўсимликлар рўйхати» (*Plant List*) сайтида уларнинг номлари бўйича энг катта маълумотлар базаси жойлаштирилган маълум килинди. Бу ҳақда «Компьюлента» манбасида зълон берилди.

Аслида маълумотлар базасини яратниш ишлари йўқолиб бораётган ўсимликларни саклаб қолиши лойиҳаси

Ўрта махсус, қасб-хунар таълими маркази 2011-2012 ўкув йилида қасб-хунар коллеклари учун махсус фанлардан ўкув адабиётларни яратиш бўйича муаллифлар танловига таклиф этади.

Танловда таълим муассасалари учун ўкув адабиётлари яратиш тажрибасига ҳамда ушбу фан йўналиши бўйича тегишли олий маълумотга эга бўлган жисмоний шахслар, кадрлар салоҳиятига эга илмий ва таълим ташкилотлари қатнаши мумкин. Танловда қатнаши истагини билдириган жисмоний шахслар, яъни олимлар, методистлар, ўқитувчilar ва ташкилотлар тенг ҳукули иштироки хисобланадилар.

Танловда иштирок этиш истагини билдириган қатнашилар танловда қатнашиларни зарур бўлган дарслик ва ўкув-методик комплекслар концепцияси 0,5 босма табоқчача, ўкув адабиётларининг режа-проспекти (бўлимлар ва мавзулар мазмунининг тезисли баёни, 1 босма табоқчача) ва дарслик ҳамда ўкув-методик кўлланимларни белгиланган битта бобининг намуни матнини танлов комиссиясига 2011 йил 31 январь куни Тошкент вақти билан соат 14:00га қадар топширишлари лозим.

Танловда қатнашиларни истагини билдириган шахслар танлов ҳужжатларини 2011 йилнинг 13 январидан бошлаб ҳар куни (шанба ва якшанба кунларидан ташкил) Тошкент вақти билан соат 9:00дан 18:00гача кўйида ташкилотиган манзилдан олишлари мумкин. Танлов ҳужжатлари иштирокчilari бепул берилади.

Танлов тақлифлари 2011 йил 31 январь куни соат 15:00да кўйида келтирилган манзилда барча иштирокчilар вакиллари иштирокида очилади. Танлов тақлифлари очилган кундан бошлаб 60 кун ичда амалда бўлади.

Танловда қатнашиларни истагини билдириган барча иштирокчilар кўйидаги манзилдан танловга тегишли кўшимча маълумот олишлари мумкин.

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги
Ўрта махсус, қасб-хунар таълими маркази
Тошкент шахар, С.Рахимов тумани, Чимбой-2, 96-й.
Телефон: (+99871) 246-14-91, 246-14-87

доирасида амалга оширилаётган бўлиб, дастурнинг ўзи 1999 йилдаёт Халқaro ботаника конгрессида кўриб чиқилганди. Ахборотларни бир тизимга кеттириши билан Буюк Британиядаги Къиролик ботаника боялари ва Миссури ботаника боялари иштирокчilari шуғулланади.

Маълумотларнинг ҳозирги базасида 1 миллион 250 мингга яқин лотин тилидаги ўсимлик номлари мавжуд. Улардан 1 миллион 40 мингтаси мустакил тур, қолганлари эса алоҳида нав хисобланмаган ўсимлик номлари экан. Ушбу барча атамалар 620ta оила сифатида гурухланган.

Кўзиқ томони шундаки, барча алоҳида тур номларидан фақат 300 мингтаси (29 фоизи) тасдиқланган бўлиб, 460 мингтаси (46 фоизи) синонимлар хисобланар экан. Колган кисми эса ҳозирча бирор турнига ҳам гурухга киритилмаган.

Мутахассисларнинг айтишича, энг узун номга эга ўсимлик сифатида *Ophiogalum adseptentrionesvergentulum* кўрсатилиб, у жуда ноёб фақат 1996 йили қайд этилган экан. Гарбий Австралиядя ўсадиган *Poa fax* тури эса энг кисми ном «эгаси» будди.

Таъкидланишича, маълумотлар базасининг тўлиқ шаклини яратниш ишлари биолог олимлар томонидан 2020 йилга келиб тугалланар экан.

ҚАДИМИЙ ШАҲАР ТОПИЛДИ

Мамлакатнинг жануби шарқидаги Қаҳрамонмараш худудида Қадимги Рим шаҳларидан бири Гермениция (*Germencia*) колдилари аниқланди, дейилади «Сайнс Ньюс» манбасида.

Археологларнинг айтишича, аввалига 2007 йилда ҳаваскор археологлар томонидан бир уйнинг ертёласидан қадимий санъаткорона таъкидлаштирилди. Аниқроғи, «Касини» номли самовий аппарат 2017 йилда ўз вазифаси, яъни Сатурн ҳалқаларини ўрганишини якунлагач, олимлар тўпланган маълумотлар асосида ҳалқаларнинг пайдо бўлиши, оғирлиги ва «ёши» билан боғлиқ саволларга жавоб берга олади.

Айни пайдада мутахассислар бир неча йиллардан сўнг мазкур модель қанчалик ҳақиқатга яқин эканини аниқлаш имконига эга бўлишини таъкидлашти. Аниқроғи, «Касини» номли самовий аппарат 2017 йилда ўз вазифаси, яъни Сатурн ҳалқаларини ўрганишини якунлагач, олимлар тўпланган маълумотлар асосида ҳалқаларнинг пайдо бўлиши, оғирлиги ва «ёши» билан боғлиқ саволларга жавоб берга олади.

Гермениция император Калигула (37-41 йиллар) даврида курилган шаҳар бўлиб, у ҳукмдор отаси шарафига шундай ном олган. Бир пайтлар бу ерда ҳатто танглар ҳам зарб этилган экан. Шу билан бирга, антик давринг охиригана ҳудудда ҳашаматли турар-жойлар курилган. Терма нақш (мозаика) топилган эди. Дастлики изланишлар пайтида нақш кўнши Зевгма ва Емажовлар шаҳларидаги санъатлар билан бир пайдада яратилгани аниқланди. Шундан сўнг расмий равишда қазилма ишлари бошланди.

Гермениция император Калигула (37-41 йиллар) даврида курилган шаҳар бўлиб, у ҳукмдор отаси шарафига шундай ном олган. Бир пайтлар бу ерда ҳатто танглар ҳам зарб этилган экан. Шу билан бирга, антик давринг охиригана ҳудудда ҳашаматли турар-жойлар курилган. Терма нақш эса бундан 400 йил олдин барпо этилган айнан шундай уйлардан бирининг ертёласидан топилган. Шу пайтгача тарихчилар шаҳарнинг бўлгани ҳақида аниқлаштирилмоқда.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Гермениция император Калигула (37-41 йиллар) даврида курилган шаҳар бўлиб, у ҳукмдор отаси шарафига шундай ном олган. Бир пайтлар бу ерда ҳатто танглар ҳам зарб этилган экан. Шу билан бирга, антик давринг охиригана ҳудудда ҳашаматли турар-жойлар курилган. Терма нақш (мозаика) топилган эди. Дастлики изланишлар пайтида нақш кўнши Зевгма ва Емажовлар шаҳларидаги санъатлар билан бир пайдада яратилгани аниқланди. Шундан сўнг расмий равишда қазилма ишлари бошланди.

Гермениция император Калигула (37-41 йиллар) даврида курилган шаҳар бўлиб, у ҳукмдор отаси шарафига шундай ном олган. Бир пайтлар бу ерда ҳатто танглар ҳам зарб этилган экан. Шу билан бирга, антик давринг охиригана ҳудудда ҳашаматли турар-жойлар курилган. Терма нақш эса бундан 400 йил олдин барпо этилган айнан шундай уйлардан бирининг ертёласидан топилган. Шу пайтгача тарихчилар шаҳарнинг бўлгани ҳақида аниқлаштирилмоқда.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун барча шарафларни яратишга ҳаракат килилди.

Айни пайдада Туркия расмий вакиллари қазилма ишлари учун

Янги йил фақат янги орзу-умидлар остонасигина эмас. Сархисоблар палласи, амалга ошган ва адогига етказилмай қолган юмушлар бир-бир хәёлларни банд этгувчи лаҳзалар тўқашуви

ҳамдир аслида. Истайсизми-йўкми, беихтиёр буostonada ортингизга буриласиз: эҳ-хей қанча-қанча излар босилиб, қанча-қанча қорлар ёғиг ўтмади сиз юрган йўллардан...

Аҳад аканинг сочларига оқ оралабди. Ўйлаб қараса, бир умр согза мөхри тушган, кўйлаганда кўзлари яйраб, рақс тушса, нигоҳлари таржимонга айланышга хозир ёшларнинг кўлидан тутиб ўтибди. Қишининг изғирини кунларида, баҳор ёмғирларида тупроғи лойга қоришган кўчалар ора-

лаб уларни турли танлову кўрикларга бошлаб боришдан толмабди, эринмабди. Улар бир қадам одинга босиша, кўнгли осмон қадар кутарилибди.

Кечагидек ёдида, шоғирлари бундай кезларда совук концерт залларida дилдираб ўз чиқишиларни кутишар, мусиқа мактабининг бир хонасида кўйланадиган кўшик иккинчисида кетаётган сабоқларни «парчалаб» турарди.

Домла шуларни хаёлидан ўтказар экан, узодкан кўзга ташланиб, санъат ошиёни

Раҳимахон режали ишни яхши кўради. У йиллик, ойлик, ҳафталик, күнлик, ҳатто ҳар фаслга мўлжаллаб адо этмоғи жоиз бўлган вазифаларини, албатта, белгилаб боради. Вакт шунчалар тез илдамлайдики, фурсаларни бой бердингми, энг катта мағлубиятнинг эшиклини очилади унинг назарида. Рост-да, мушоҳда юритмоқ бўлсан, ҳаш-паш дегунимизча, узун бир йил ўтиб кетибди. Ҳар дақиқа нақадар оғирлигини хис этириб турувчи бир юк бор — бу ўқитувчилик шарафи! «Устоз бўлиш шараф-ку», дерди ярим тунгача гоҳи дафтар текшириб, гоҳи ўзи ҳам ўқувидек китоб вараклаб нималарнидир ён дафтариға қайд этгача ҳаёлга толадиган, лекин ҳамиша мактабдан ушунду бир қайфиятда янгича завк, иштиёқ билан қайтадиган онасининг ҳаракатларини кузатиб бир пайтлари у.

— Ана шу шарафнинг юки оғирда, — дерди волидагинаси Ҳакима ая. — Муаллимнинг ҳаёти имтиҳон. Ана шу синовларга дош бера олган мураббигина саодатнинг калитини топади. Ўқитувчининг меҳнати йиллар ўтиб асрларга татигулини маҳсулини беради. Бугун кунётарга ишлассанг, эртага ўқувчиларинг сени кечирмайди. Бу хулосаларнинг нечоғлик ҳақиқатлариги бугун Раҳима жуда яхши тушунади. Ахир, муалимлари Каромат Исаева, Муқамбар Эргашова онасининг ортидан эргашиб математика оламида «яшаётган» қизни адабиётнинг фуслуңкор бағрига мураббийлик маҳорати билан «етаклаб» кетгандарни ўзининг мисолида далилини топганин бор гап-ку! Бу устозларининг сўзларида, кўзларида, мөхри дарё қалблари, орзу ҳавасларида адабиёт яшарди. Улар ана шу кувват билан ўқувчиларига таълим берадар, тарбиялашарди. Раҳимахон ана шу муҳаббат билан олий ўқув даргоҳини тутагиб, 1993 йилдан бўён Тош-

деса дегулик салобат тўкиб турган мусиқа мактабига ифтихор билан қараб кўйди. Ахир бу гўша Президентимизнинг «Болалар мусиқа ва санъат мактабларининг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш ва уларнинг фаoliyatiни янада яхшилаш бўйича 2009-2014 йилларга мўлжаланган Давлат дастури тўғрисида»ги карори

E'tirof

асосида капитал реконструкция қилинди. Бунёдкорлик ишлари маҳсус лойхаларга биноан амалга оширилган биос мусиқа ва хонандалик билан якка тартибда ва гурух бўлиб шуғулланни учун ихтисослаштирилган синфлар ўрни билан жойлаштирилди. Рассомлик, ҳайкалтарошлик, компьютер графикиси каби замонавий санъат турлари билан шуғулланни учун имкониятларни яратилди. Ганч ва ёғоч ўймакорлиги, кандакорлик, металгина ишлов бериши, зардузлик буюмлари, макраме, гобелен ва гиламлар тайёрларни бўйича миллий ва аньянавий санъат устахоналари фаoliyati йўлга кўйилди.

Навоий вилоятининг Кармана туманидаги мазкур мусиқа ва санъат мактабида ўқувчиларга 6 йўналиш бўйича ўз истеъоддларини камол топтириш борасида сабоқлар бериб келинган бўлса, бугун янгича киёфа касб этган даргоҳда 14 йўналиш бўйича йигит-қизларнинг қизиқишиларига монанд машгулотлар олиб борши имконияти яратилган. Ҳукуматимиз томонидан кўрсатилаётган фамхўрликларга жавобан мактаб жамоаси Аҳад Қаландаров раҳбарлигига янгидан-янги ижодий режалар тузиб, қатор музвафакиятларни кўлга киритишмоқда. «Ягнасан, мұқаддас Ватан!» кўрик-танловининг республика босқичида ўш иктидор эгалари Ҳамза Саидов ва Дилшод Абдуназаровнинг 2 ва 3-ўрнларни эгаллаши, доирачиларнинг Фарғонада бўлиб ўтган танловида 2-ўрин муассаса ўқувчиларига насиб этиши, тасвирий санъат йўналиши бўйича Дилшода Қаршиевнинг республикадаги тенгдошлири орасида 2-ўринга мунносиб топилиши каби давид одимлар ана шу саёй

ҳаракатларнинг маҳсулиди.

Аҳад ака бир устоз, мураббий сифатида шоғирдларининг бу ютуқларидан кувонади. Республикамиз санъатсевар ёшларининг дунё саҳнапаридаги чиқишиларини гурур билан кузатиб боради. В.Успенский номидаги РИМАЛ ўқувчилари Жамшид Саидкаримов виолончель, Анна Холиқованнинг фортецианодаги ижорлари халқаро танловларда 1-ўрнинг лойик топилиши, Р.Глиэр номидаги РИМАЛ ўқувчиси Зебо Собитованинг Парижда бўлиб ўтган халқаро танловда скрипка-чилар ичиди биричинчиликни эгаллаши каби ўзбекистонлик ёшлар кўлга киритаётган ютуқларни оширишга руҳлантириди, десак муболага бўлмас. Чунки, ўзбекистон унинг назарида ҳар бир ҳинчолини азиз тутиб, меҳр, муҳаббат билан парваришилаётган бօғ, бօғонга ўшади. Ана шу ўртни мадж этиши ишқини ҳар бир ўғил-қиз юрагига жо этиш эса унинг олий мақсади.

Янги йил ташрифи унинг дилидаги бу аҳдни янада қаттироқ мухрәттандек. Ҳа, аслида бу ташриф дилдаги ниятлар ижобатига яна бир имконият, йўлдир.

Ойбуви ОЧИЛОВА

САОДАТНИНГ КАЛИЯТИ

кент вилояти Пискент туманидаги 1-мактабда ўқувчиларга она тили ва адабиёт фанидан сабоқ бериб келмоқда. Раҳима Мирхолиқова ўтган йиллар давомида катта музвафакиятларни кўлга кириди. Айниқса «Йил ўқитувчиси — 2001» кўрик-танловининг республика босқичида 1-ўриннинг эгаллаб, Президентимиз совғаси «Тико» автомобили билан тақдирланиши унинг ҳаётидаги унтутилмас воқееликка айланган. Ёдида, ўша танлов ташвишлари билан юрган кезлари кизи Саида саккиз ойлик эди. У бу нуфузли бахсга тайёргарликлар жараёнида шунчалар гайрат билан ҳаракат килдики, кўлдаги гўдагига ҳам шу хислатлар сут билан ўтгандек. Бугун Саида Ортиқбоева барча фанлардан аъло баҳоларга ўқиши билан бирга тумандаги Зо-Болалар мусиқа ва санъат мактабида 3 йўналиш — фортециано, хор, рақс бўйича машгулотларга қатнайди. Бадий гимнастика билан мунтазам шуғулланади. Намунали хуқли ва аъло ўқиши, турли тадбирлардаги фаол иштироки учун берилган фарҳий ёрликларининг сони киркдан ошик. У дугонаси Дилсора Абдусатторова билан «Янги авлод — 2010» республика болалар ижодиёти фестивалида қатнашиб, голиблини кўлга кириди. Саида изған расмлар, кўғирчогининг тўқиган либослари ҳам кўпчиликни ҳайратлантиради.

— Инсон астойидол ҳаракат қилса, кўзланган натижасига эришар, ўзидағи бу тиришқоқликни

фарзандларига ҳам узатар экан, — деб жилмаяди Раҳимахон.

Раҳима давр билан ҳамнафас, ҳамқадам яшашга интилади. Бу ўринда даврий нашрлар унинг та-

ячни. Дарслари, синфдан ташшари ўтказиладиган машгулотларида газета, журнallарда чоп этилган материалларни ўқувчилари билан муҳомма килади. Тажрибаларини ҳамкабрлари билан ўтколашиш максадидаги турли илмий-амалий анжуманларда фаол иштирок этади. 2006 йили унинг «Ижод гулшани», 2008 йили «Замонавий дарсни ташкил этиши технологияси»номли ус-

лаубий қўлланмалари Тошкент вилоят педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти томонидан чоп этилганди. 2010 йили эса Республика таълим маркази унинг дарс ишланмалари мажмуасини нашр этирди. У «Фарзандимга бир ойда бир китоб» лойиҳасини ишлаб чиқиб, амалийтга татбиқ этмоқда. Тадбир доирасида ўқиладиган китоблар рўйхати ота-оналарга тақдим этилади. Иншолар, ижодий ишлар, фотокўргазмалар, тадқиқотлар танловлари ўшириллади. Хуллас, ўқувчилар

кальбидаги ўқишига муҳаббат уйғотишига эришилади. Бунга у уринишлари натижасида амин бўлди... Дарвоже, унинг ўқувчилари кўлидан китоб тушмайди. Бу унинг энг катта кувончи. Чунки илим олмоқ садодат, бу калинив авлодларга узата билмоқ эса шараф, ўқитувчилик шарафидир.

О.МУРОДУЛЛАЕВА

ҚОЙДАНИ БУЗМАГАН ҲОЛДА

(Давоми. Боши ўтган сонда.)

8-дарс

Футболда ёзилмаган коида бор: энг яхши химоя — хукум. Аммо майдонда саф тортган ўн бир нафар ўйинчидан иборат жамоа тўксон дакиқа мобайнида факат хукумкор ўйин намоиш этиши тасаввурга сизигайди. Вакти-вакти билан химоя чизигина эҳтиёж сезилади. Хукумчилар, ярим химоячилар ва дарвозабоннинг барча сайд-харакати химоя чизигининг сусткашлиги туфайли барбод бўлиши хеч гаплам.

Sport saboqlari

Муроббий:
Турсунбай
АБДУРАИМОВ

Шу боис химоя чизигидан тезкор, ба кувват, бўйчан ва кучли зарбага эга футбольчилар жой олади. Колверса, химоя чизиги футболчиликни таҳдидайди. Ўтказиб ўюрилган аксарият голлар айлан химоячилар хотоси билан боғлик бўлади.

Химоячининг вазифаси — майдоннинг иккичи ярми(жарима майдончаси)да рақиб хукумчisinн тўн билан эрикн харатланишига ҳалакат килиш ва имкон кадар тўнни олиб кўйиб, ярим химоя ёки хукум чизигига узатишдан иборат.

Агар химоячи матч пайтида маширутларни бирор тасини бажаролмаса, бу жамоа учун кимматта тушиш мумкин. Дарвозабон билан яккака-якка чиккан рақиб эса камран-кам ҳолларда хото қиласди. Шу боис ҳам кўлтаб мутахассислар химоячилар эгаллаган позицияни "сўнгти чизиқ" деб атасади.

Бутунги дарсизмизда фойдали химоячи бўлиш учун кандай бошлангич мавгулатларни амалга ошириши керакларни ўрганимиз.

Агар майдонда иккни нафар футбольчи бўлса.

Тўпни олиб кўйиш. Бўш дарвозадан тўрт қадам олдинроқча чиқиб турасиз. Шерингиз тўп билан сиз томон яқинлаши

келади. Бу вақтда ўйин қридашини бузмаган ва кўлларнинг билан тўнни шамалмаган ҳолда(аслида сиз дарвозабон ўнрида турибисиз), рақибнингдан тўнни олиб кўйишингиз керак. Сўнгра маҳсус предмет орқали кўрсатилинг нуктага (худди жамоадошига ошираётганда) тўпни узатасиз. Агар рақиб химоячидан ўтиб кетса, дарвозани зарб билан ишогул килиши керак. Бу маҳси навбат-ма-навбат алмасиб бажаравераси.

Ён чизикдан қилинган хукумни тўткотиши. Рақиб охиста ҳаракатлангана, тўпни ён чизиклардан дарвоза сари олиб боряти. Сиз унинг орқасидан ва ён томонидан кувасиз. Вазифанинг рақибдан тўнни олиб кўйиш. Хеч бўлмагандага у тўп билан дарвоза томон бурилиб, ажойиб имконият ҳосил килиб олмаслиги учун оёкларнинг иккни томон: олдинга ва орқага узатсан ҳолда рақиб оёкларидаги тўпни телиб ("сирпаниб келиш" усулида), ташкирга чиқариб ўюрилган.

Хукумчиларни тўпни олиб кўйишни ташкирга чиқариб ўюрилган.

Шунингдек, "сирпаниб келиш" усулидаги ҳаракати керкос, амалга оширансанги, оёғининг уни тўпни эмас, рақиб оёкларига тегиши ва ўйин қридаши кўпил ушаш, кўнглиларни бирга саралаб, тўпни олиб кўйиб, ўзлаштириш лозимлиги оидинлашади.

Рақиб хукум уюштираётган пайтада гавандангини хўйл олдингизда бўлмаганда ва орқага узатсан ҳолда рақиб оёкларидаги тўпни телиб ("сирпаниб келиш" усулида), ташкирга чиқариб ўюрилган.

Агар иккни томонни олдинга оширишни кўрсангиз, оёғининг уни тўпни эмас, рақиб оёкларига тегиши ва ўйин қридаши кўпил ушаш, кўнглиларни бирга саралаб, тўпни олиб кўйиб, ўзлаштириш лозимлиги оидинлашади.

Хукумчиларни тўпни олиб кўйишни ташкирга чиқариб ўюрилган.

Хатолар. Хукумчи оид машгулупларни баъзаралтишада, хатоликка йўл кўймаслик талаб этилади. Масалан, сиз рақибдан тўпни олиб кўйини кўзлашсангиз. Бирор кўпил вазифанинга кўтмасдан, коттоқа вактироқ ташлансангиз, рақиб буни пайқаб, тўпни олиб кўйиб мумкин.

Шунингдек, "сирпаниб келиш" усулидаги ҳаракати керкос, амалга оширансанги, оёғининг уни тўпни эмас, рақиб оёкларига тегиши ва ўйин қридаши кўпил ушаш, кўнглиларни бирга саралаб, тўпни олиб кўйиб, ўзлаштириш лозимлиги оидинлашади.

Рақиб хукум уюштираётган пайтада гавандангини хўйл олдингизда бўлмаганда ва орқага узатсан ҳолда рақиб оёкларидаги тўпни телиб ("сирпаниб келиш" усулида), ташкирга чиқариб ўюрилган.

Агар иккни томонни олдинга оширишни кўрсангиз, оёғининг уни тўпни эмас, рақиб оёкларига тегиши ва ўйин қридаши кўпил ушаш, кўнглиларни бирга саралаб, тўпни олиб кўйиб, ўзлаштириш лозимлиги оидинлашади.

Хукумчиларни тўпни олиб кўйишни ташкирга чиқариб ўюрилган.

Шунингдек, "сирпаниб келиш" усулидаги ҳаракати керкос, амалга оширансанги, оёғининг уни тўпни эмас, рақиб оёкларига тегиши ва ўйин қридаши кўпил ушаш, кўнглиларни бирга саралаб, тўпни олиб кўйиб, ўзлаштириш лозимлиги оидинлашади.

Хукумчиларни тўпни олиб кўйишни ташкирга чиқариб ўюрилган.

Шунингдек, "сирпаниб келиш" усулидаги ҳаракати керкос, амалга оширансанги, оёғининг уни тўпни эмас, рақиб оёкларига тегиши ва ўйин қридаши кўпил ушаш, кўнглиларни бирга саралаб, тўпни олиб кўйиб, ўзлаштириш лозимлиги оидинлашади.

Хукумчиларни тўпни олиб кўйишни ташкирга чиқариб ўюрилган.

Шунингдек, "сирпаниб келиш" усулидаги ҳаракати керкос, амалга оширансанги, оёғининг уни тўпни эмас, рақиб оёкларига тегиши ва ўйин қридаши кўпил ушаш, кўнглиларни бирга саралаб, тўпни олиб кўйиб, ўзлаштириш лозимлиги оидинлашади.

Хукумчиларни тўпни олиб кўйишни ташкирга чиқариб ўюрилган.

Шунингдек, "сирпаниб келиш" усулидаги ҳаракати керкос, амалга оширансанги, оёғининг уни тўпни эмас, рақиб оёкларига тегиши ва ўйин қридаши кўпил ушаш, кўнглиларни бирга саралаб, тўпни олиб кўйиб, ўзлаштириш лозимлиги оидинлашади.

Хукумчиларни тўпни олиб кўйишни ташкирга чиқариб ўюрилган.

Шунингдек, "сирпаниб келиш" усулидаги ҳаракати керкос, амалга оширансанги, оёғининг уни тўпни эмас, рақиб оёкларига тегиши ва ўйин қридаши кўпил ушаш, кўнглиларни бирга саралаб, тўпни олиб кўйиб, ўзлаштириш лозимлиги оидинлашади.

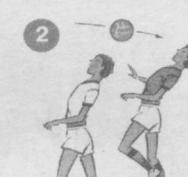
Хукумчиларни тўпни олиб кўйишни ташкирга чиқариб ўюрилган.

Шунингдек, "сирпаниб келиш" усулидаги ҳаракати керкос, амалга оширансанги, оёғининг уни тўпни эмас, рақиб оёкларига тегиши ва ўйин қридаши кўпил ушаш, кўнглиларни бирга саралаб, тўпни олиб кўйиб, ўзлаштириш лозимлиги оидинлашади.

Хукумчиларни тўпни олиб кўйишни ташкирга чиқариб ўюрилган.

Шунингдек, "сирпаниб келиш" усулидаги ҳаракати керкос, амалга оширансанги, оёғининг уни тўпни эмас, рақиб оёкларига тегиши ва ўйин қридаши кўпил ушаш, кўнглиларни бирга саралаб, тўпни олиб кўйиб, ўзлаштириш лозимлиги оидинлашади.

Хукумчиларни тўпни олиб кўйишни ташкирга чиқариб ўюрилган.

га этган ҳолда, унинг ҳаракатланишига тўсқинлик киласиз. Лекин аксарият ҳолларда футбольчилар алдамни ҳаракатлар билан сизни ортда колдиради. Асосий хотолик шундаки, сиз максадинизни унтуласиз. Химоячининг маҳсади битта — тўп. Сиз тўп бир четда қолиб, рақибга жарҳот этказишни химоячи учун энг паст баҳо деб хисоблашади.

Бундан ташкири, рақибининг кийимидан ёки кўпилдан ушаш, кўнглоплаб олиш, чалиш, гавда билан йўлига ҳаракатсан турбий олиш ҳам ҳақамининг хуштаги чалинишига сабаб бўлади.

Демак, машгулут пайтида бутун хаёлнингизни тўлга ва фокат тўпта қараштаги, уни бир ҳаракатида.

Коиди: иккни қўлингиз бермокларни билан яхши болон ташкири.

қибинг елқасига кўлларнингизни тиради ёки уни олдинга итариб юбориб саракшингиз ўйин қридаши кўпил раввиша булишида, дея "бахрланади". Машгулутда рақибнинг кийимида ҳам темага жондаги саракшаш ва хавфдан жамоадонги химояни қилиш муҳимдир (2-расм).

Хатолар. 1. Тўпни ҳалингизда була туриб, оёкларнинг изорида ҳамонийларни ташкири.

2. Тўпни боиншига устига ёки кўлни кўлаб бўлса, шунингини ташкири.

3. Тўпни ошираётганда, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

4. Тўпни иккни кўлаб бўлса, бир кўлни улотириш ҳам ҳимояни кесиб ўтиб бўлмайди.

5. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

6. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

7. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

8. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

9. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

10. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

11. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

12. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

13. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

14. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

15. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

16. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

17. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

18. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

19. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

20. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

21. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

22. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

23. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

24. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

оёкларни жуфтлаб ёки аксинча, олдинма-кетин кўйиб (химояни учун қўйиши бирор кўлни кўлаб бўлса, шунингини ташкири), ён чизикини босмасдан, майдондан ташкирида бажарни керак (3-расм).

Хатолар. 1. Тўпни ҳалингизда була туриб, оёкларнинг изорида ҳамонийларни ташкири.

2. Тўпни боиншига устига ёки кўлни кўлаб бўлса, ён чизикини ташкири.

3. Тўпни ошираётганда, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

4. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

5. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

6. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

7. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

8. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

9. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

10. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

11. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

12. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

13. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

14. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

15. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

16. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

17. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

18. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

19. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

20. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

21. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

22. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

23. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

24. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

25. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

26. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

27. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

28. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

29. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

30. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

31. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

32. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

33. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

34. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.

35. Тўпни иккни кўлаб бўлса, ён чизикини кесиб ўтиб бўлмайди.</

БИРИНЧИ БЎЛИШ МАСЪУДИЯТИ

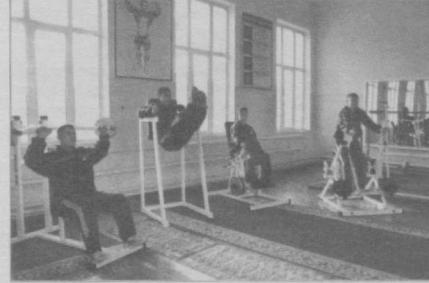
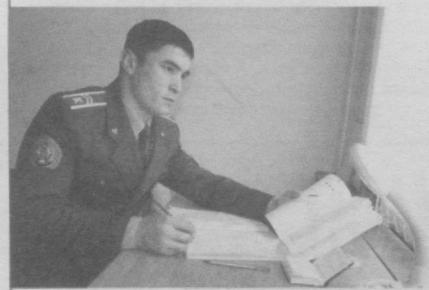
(Давоми. Боши 1, -3-бетларда.)

Тошкент олий умумқушин қўмондонлик билим юртинг кутубхонаси юртимиздаги салмоқли кутубхоналардан бири, деб бемалол айтиш мумкин. У ерда турли-туман мавзудаги 130 мингдан ортида ўкув-иммий ва бадиий адабиётлар мавжуд. Ушбу нурхонанинг раҳбари Алла Подгорная 18 йилдан бери шу ерда фаолият юритади. Унинг айтишича, мазкур билим масканининг деярли кўпчилиги китобхон экан. Мисол сифатида курсантлар ва офицерларнинг китобхонлик варажасини кўрсатди. Кутонарлиси, билим юрти раҳбариидан тортиб ўқитувчиларининг ўзи энг кўп китоб ўқиб, курсантларга намуна бўларкан.

Кутубхонадан чиқиб кетар эканмиз, нега бугун ушбу маскан уч бора «Энг яхши олий ҳарбий билим юрти» танлови галиби бўлганлигига яна бир бор амин бўлдик. Аввало, билим юртида назария ва амалиёт ўйнунлиги, ёшларнинг жисмонан ҳам маънан етук бўлишига алоҳида эътибор қартилар экан. Колаверса, бу ерда курсантлар ўз устидаги тинимиз ишлаш, китоб ўқиш, ўқиб изланишига ўзаро рақобат шаклида ёндашаётгандар эътиборли жиҳатдир. Шунингдек, давлатимиз раҳбари ташабуси билан Куроли Кучлар тизимида ташкил этилган «Энг илғор мутахассис» танловининг бир қатор номинацияларида ҳам билим юртинг ҳарбий хизматчилиари, журмадан, офицерлар Шуҳрат Умаров «Энг илғор батальон командири», Алимардан Раҳматов «Энг илғор взвод командири», Сарвар Аҳмедов эса «Энг илғор гурӯҳ командири» деб топилиши ҳам бежизга эмас. Зоро, галабанинг қалити чиндан ҳам билим ва интилишадир.

Мухтасар қилиб айтганда, Тошкент олий умумқушин қўмондонлик билим юрти асл мард ва жасоратли йигитларни тарбияладиган нуфузли таълим масканларидан бирига айланган. Юртимиз ўғлонлари бу ерда тобланиб, пўлатдек мустаҳсан иродга, азим тоғлардек саботга эга бўлишлари ва ўз касбнинг моҳир мутахассиси бўлиши барабарида она Ватани ва ҳалқимизнинг тинчлиги ва фаровон ҳаётини саклаш жонини ҳам фидо этишга тайёр эр йигитлар бўлиб камол топаётгани қалбларни фаҳр ва ифтихорга тўлдирмокда.

Аброр УМАРҚУЛОВ,
«Ma'rifat» мухбир

Ma'rifat

**TA'SIS
ETUVCHILAR:**

O'zbekiston Xalq ta'limi vazirligi, O'zbekiston Olyi va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, O'zbekiston Ta'lim va fan xodimlari kasaba uyushmasi Markaziy Kengashi.

Bosh muharrir:
Abdusamat RAHIMOV

Tahrir hay'ati: Jumanazar BEK-NAZAROV, Baxtiyor DONIYOROV, Bahodir JOVLIYEV (bosh muharrirning biringchi o'rinosari), Akmal ISLOMOV (mas'ul kotib), Mahmuda MURZAYEVA, Husan NISHONOV (bosh muharrir o'rinosari), Ulug'bek TOSHKENBOYEV, Nurlan USMONOV (bosh muharrir o'rinosari), "Учитель Узбекистана", Aleksey CHUKARIN (mas'ul kotib, "Учитель Узбекистана"), Sa'dulla HAKIMOV

Gazeta
O'zbekiston Matbuot
va axborot agentligida
№ 0067 raqam bilan
ro'yhatga ollingan.

INDEKS: 149, 150. G-122.

Tiraj 49688.

Hajmi 4 bosma taboq.

Ofset usulida bosilgan,

qog'oz bichimi A-3.

Navbatchi muharrir:

Hulkar

RAJABOVA

Navbatchi:

Sherali NAMOZOV

«Ma'rifat»dan materiallarni ko'chirib bosish tahririyat ruxsati bilan amalga oshirilishi shart. Tahririyatga yuborilgan materiallar muallifiga qaytarilgan. * belgisi ostida reklama materiallari beriladi.

MANZILIMIZ: 100083, Toshkent,
Matbuotchilar ko'chasi, 32.

E-mail: info@marifat.uz

Web-site: www.marifat.uz

TELEFONLAR: mas'ul kotib — 233-99-15, umumiy o'rta va maktabgacha ta'lim yangiliklari bo'limi — 236-53-16, fan, yangiliklari bo'limi — 236-54-03, adabiyyat, madaniyat, kasaba uyushmlari hayoti yangiliklari bo'limi — 236-54-23, ma'naviyat va maktabdan tashqari ta'lim yangiliklari bo'limi — 236-55-58, xalqaro hayot va sport yangiliklari bo'limi — 236-42-92(faks), 236-54-17, reklama va marketing bo'limi — 233-42-92(faks), 236-54-17.

Bahosi sotuvda
erkin narxda

Dizaynerlar
Liliya BINASHEVA,
Malohat TOSHOVA.

«Sharq» nashriyot-matbaa
aksionerlik kompaniyasi
bosmaxonasi.

Korxonalar manzili: «Buyuk Turon»
ko'chasi, 41-uy

Bosishga topshirish
vaqti — 21.00.

Topshirildi — 21.00

Ўзбек язуни — 21.00